

Természeti élmények és környezeti nevelés a fogyatékossgal élő emberek számára

1. Rész

Szervezett természeti élmények és oktatási programok

Németországban az Eifel Nemzeti Park már évek óta az akadálymentes természetvédelmi élmények egyik kiváló példája. A képen: Kirándulás a „Wilder Kermeter” akadálymentes természeti élményparkban.

JEGYZÉK

1. Bevezető	5
1.1 A projekt bemutatása	5
1.2 A projekt partnerei	6
1.3 Az útmutató használata	7
2. Akadálymentesítés alapelvei	11
2.1 Jogi háttér	11
2.2 Akadálymentesítés	12
2.3 Akadálymentes kommunikáció	13
2.4 Udvarias bánásmód	15
3. Fogyatékosággal élő személyek	19
3.1 Mozgássérült személyek	19
3.2 Látássérült személyek	21
3.3 Hallássérült személyek	23
3.4 Értelmi fogyatékosággal élő személyek	25
4. Vezetett túrák szervezése és előkészítése	27
4.1 Hozzáférhetőség ellenőrzése	27
4.2 Infrastruktúra	28
4.2.1 A természetvédelmi központ / bemutatóhely elérhetősége	28
4.2.2 Épületek	29
4.2.3 Mellék helyiségek	30
4.2.4 Útvonalak, terepviszonyok és jó kilátást nyújtó pontok	31
4.3 Segítségnyújtás a fogyatékosággal élő személyek számára	32
4.3.1 Mozgássérült személyek	32
4.3.2 Látássérült személyek	33
4.3.3 Hallássérült személyek	34
4.3.4 Értelmi fogyatékosággal élő személyek	35
4.4 Jó példák és gyakorlatok	29
4.4.1 Eifel Nemzeti Park (Németország)	39
4.4.2 Meztőlbas park (Beelitz-Heilstätten, Németország)	40
4.4.3 Kaunergrat Natúrpark (Ausztria)	41
4.4.4 Zánkai Gyógynövény-völgy (Magyarország)	42
5. Vezetett túrák megvalósítása	43
5.1 Előzetes információ	43
5.2 A vezetett túra adottságai	45
5.3 Javaslatok vezetett túrák szervezéséhez	46
5.4 A program értékelése és a résztvevők visszajelzései	48
Ellenőrző lista 1a: A résztvevők számára nyújtott információk	50
Ellenőrző lista 1b: A túra szervezéséhez szükséges információk	51
Ellenőrző lista 2: A résztvevők elégedettségének mérése (visszajelzések nyomán követése)	52
Felhasznált irodalom	55
Impresszum	59

1. Bevezető

1.1 A projekt bemutatása

Az útmutató célja, hogy segítséget nyújtson az akadálymentes vezetett túrák szervezéséhez. A kézikönyv elsősorban a különféle fogyatékossgal élő felnőttek számára szervezett programokra összpontosít.

A fogyatékossgal élő személyek integrációja a társadalomba az Európai Unió egyik fő célkitűzése. Számos tagállam már elkezdett foglalkozni ezzel a feladattal, azonban sokan még mindig nem megfelelően teljesítenek e tekintetben. A fogyatékossgal élő személyek gyorsabb intézkedést, hatékonyabb fellépést szeretnének látni. Általánosságban elmondható, hogy a fogyatékos személyek csak korlátozott módon tudják a természetet megismerni és megtapasztalni, csak korlátozott lehetőségük van a természetvédelmi oktatásban részt venni.

„A környezeti neveléshez és természeti élményekhez való hozzáférés biztosítása a fogyatékossgal élő emberek számára” (röviden Természet akadályok nélkül) elnevezésű Erasmus+ projekt célja, hogy a természet mindenki számára hozzáférhető legyen, és valódi élményt nyújtson.

Annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő személyek is megtapasztalhassák a természeti élményeket, a projekt keretében különböző oktatási anyagok kerülnek kidolgozásra és tesztelésre. Az útmutatók a természetvédelmi területeken/központokban megvalósítható intézkedésekre tesznek javaslatot. A kidolgozott anyagok az ismeretek bővítése és a készségek javítása révén segítséget nyújtanak a túravezetőknek és programszervezőknek, hogy miként viselkedjenek a fogyatékossgal élő személyekkel.

A projekt megfelelő kompetenciákat és ismereteket biztosít a környezeti nevelés terén. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a kínált programok lehetőséget adnak a kikapcsolódásra és pihenésre, másrészt pedig az embereket arra ösztönzi, hogy aktív szerepet vállaljanak a természet és a környezet védelmében.

A projektben résztvevő partnerek célja, hogy bemutassák, milyen intézkedések megvalósítására van szükség a természetvédelmi területeken és bemutatóhelyeken, és milyen szakmai ismeretekkel és képességekkel kell rendelkezniük a környezeti nevelőknek. A projekt partnerek továbbá megfelelő eszközöket szeretnének nyújtani a természet akadálymentesítésének elősegítéséhez.

A természet akadálymentesítésének elősegítése fontos prioritás a projekt megvalósításában résztvevő szervezetek számára. Munkájuk során folyamatosan tapasztalják, hogy további akadálymentesítési intézkedésekre lenne szükség. Ha segítjük a fogyatékossgal élő személyeket, hogy megismerjék a természet kincseit, és ezáltal élményt és tapasztalatot szerezzenek, egy lépést már tettünk a társadalmi befogadásuk érdekében.

A projekt megvalósítása 2018 októberében kezdődött és 2021 augusztusáig tart. A projektről és a kapcsolódó oktatási anyagokról bővebb tájékoztatás a projekt honlapján található:

www.nature-without-barriers.eu.

1.2 A projekt partnerei

A Global Nature Fund „GNF” (Globális Természetvédelmi Alap) egy nemzetközi nonprofit szervezet, amelynek székhelye Németországban található. A GNF 1998-ban hozta létre az Élő Tavak (Living Lakes) Hálózatát, mely több mint 100 szervezetet foglal magába a világ minden tájáról. A GNF a „Természet élménye mindenkinek” elnevezésű projekt keretében kezdett foglalkozni a látássérült személyek természeti élményeivel. (A projekt 2016-ban zárult.) A szervezet célja, hogy a természet megtapasztalását segítő oktatási anyagokat más fogyatékossgal élő csoportokhoz is eljuttathassa.

A Stowarzyszenie Ekologiczne „Etna” természetvédelmi egyesület a környezet védelmével, a fenntartható fejlődéssel és a felnőttek környezeti nevelésével foglalkozik. Tevékenységét Dél-Lengyelországban, a Barycz-folyó völgyében folytatja. Az egyesület célja, hogy a térség fejlesztése során megóvják a helyi természeti értékeket és ösztönözzék a természeti turizmust és aktív pihenést. Az egyesületnek több, mint 100 tagszervezete van, beleértve a helyi önkormányzatokat, valamint az üzleti és szociális szektort is.

A szervezet már korábban is foglalkozott a fogyatékos személyek környezetvédelmi nevelésével, elsősorban az értelmi fogyatékossgal élő személyeknek szervezett környezeti oktatást.

A Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft.-t 2000 januárjában alapította a Balaton Fejlesztési Tanács. Az Ügynökség szakmai és operatív feladatokat lát el a Balaton Kiemelt Térség fejlesztésének elősegítése érdekében. Az Ügynökség célja, hogy hatékony segítséget nyújtva a Balaton és környezete Magyarország és Európa egyik legvonzóbb régiójává váljon. Az Ügynökség egyik fő feladata a Balaton régió hosszú távú fejlesztési programjainak a kidolgozása és megvalósítása. A környezet- és természetvédelemmel kapcsolatos ismeretek bővítésére, valamint a környezettudatos viselkedés ösztönzésére az Ügynökség nagy hangsúlyt fektet.

A Vakok és Gyengénlátók Németországi Egyesülete (Deutschen Blinden- und Sehbehindertenverband e.V. - DBSV) egy ernyőszervezet, mely az országban működő látássérült személyekkel foglalkozó 20 önszervezetet foglal magába. A szervezet célja, hogy lehetővé tegye a vak és gyengénlátó emberek számára, hogy önállóan, segítség nélkül éljék mindennapjaikat. Az egyesület 2006 óta aktív szerepet tölt be az idegenforgalmi ágazatban. A szervezet segíti a vak és gyengénlátó személyek érdekeinek érvényesítését a turisztikai szolgáltatási láncban, valamint kapcsolatot tart fenn az érintettekkel. A szervezet kiadványokat készít a turisztikai létesítmények akadálymentes kialakításához, valamint a vak és gyengénlátó személyek igényeit szem előtt tartva ajánlásokat dolgoz ki a járdák és utak megtervezéséhez.

Az Umweltdachverband GmbH „UWD” környezetvédelmi ernyőszervezet 37 tagból álló osztrák civil szervezet, melynek fő tevékenységi területei a környezetvédelem, a természetvédelem, az alpesi természet megóvása, a mezőgazdaság, az erdőgazdálkodás és a megújuló energiák ösztönzése. A különböző kommunikációs stratégiák az UWD oktatási munkájának fontos eszköze. A környezeti nevelés során a multiplikátor hatásra helyezik a hangsúlyt. A projektjeik keretében oktatási anyagok kidolgozását, iskolai tanácsadást, kisebb workshopok és nagyobb rendezvények szervezését, valamint a kapcsolódó PR feladatok ellátását végzik.

1.3 Az útmutató használata

A kiadványban javaslatokat fogalmazunk meg, hogy miként viselkedjünk a fogyatékos-sággal élő személyekkel. Az útmutató segítséget nyújt a környezeti nevelőknek a különböző fogyatékos-sággal élő személyek számára szervezett természeti élmények, túrák megtervezéséhez, előkészítéséhez és megvalósításához. Az ajánlott programok elsősorban a felnőtt látogatóknak szólnak, azonban igény esetén könnyen átalakíthatók az iskoláscsoportok vagy fiatalok számára is.

Tisztában vagyunk vele, hogy az akadálymentesség sok természetvédelmi szervezetenél még nem valósult meg megfelelően. A célunk, hogy segítsük őket az akadálymentes megoldások megvalósításában. Ösztönöznénk a környezeti nevelőket, hogy megmutassák, a meglévő ajánlatokra és lehetőségekre építve akár kisebb intézkedések megvalósításával is nagy eredmények érhetők el az akadálymentesítés tekintetében. Lehet, hogy az intézkedések nem mindenki számára nyújtanak majd könnyebbé, de így is sok fogyatékos-sággal élő ember számára lehetnek előnyösek. Számos olyan intézkedés áll rendelkezésre, melyek megvalósításához nincs szükség jelentősebb anyagi befektetésre.

A kiadványban szereplő javaslatok célja az akadálymentesség és a társadalmi befogadás ösztönzése. Bízunk benne, hogy a kiadvány segítséget nyújt majd a meglévő akadályok mérsékléséhez és megszüntetéséhez, valamint a konkrét módszertani javaslatok gyakorlati segítséget nyújtanak majd a megvalósításhoz.

A tanösvények, túraútvonalak akadálymentes átalakításával kapcsolatos további javaslatokért kérjük, olvassa el a projektben kidolgozásra kerülő „Egyéni természeti élmények“ elnevezésű útmutatót is.

Jelen útmutató két nagyobb részből áll. Az első részben elméleti tudnivalókat mutatunk be, míg a második részben javaslatokat és példákat ismertetünk a környezeti nevelési programokra vonatkozóan.

Az első rész öt fejezetből áll. A rövid bevezetőt követően a második fejezet a kapcsolódó jogi kérdésekkel, a hozzáférhetőséggel, az akadálymentes kommunikációval, valamint a fogyatékos személyekkel való interakciókkal kapcsolatos tudnivalókkal foglalkozik.

A harmadik fejezet a különböző fogyatékos-sággal élő emberek főbb csoportjait mutatja be: a mozgássérült, a látássérült, a siket és hallássérült, valamint az értelmi fogyatékos-sággal élő személyeket.

A célcsoportok szerinti megkülönböztetés nem általánosan alkalmazott módszer a pedagógiában, azonban segítséget nyújt a környezeti nevelők számára, hogy megismerjék a különböző fogyatékos-sággal élő személyek igényeit és ennek alapján lépésről-lépésre dolgozhatnak ki a számukra nyújtott programajánlatokat.

A negyedik fejezet a vezetett túrák megszervezéséhez és előkészítéséhez nyújt segítséget. Ajánlásokat fogalmaz meg az infrastruktúrával, a hasznos szolgáltatásokkal és a támogatásokkal kapcsolatban, valamint, hogy miként készüljünk egy adott túrára vagy programra. A célcsoportok konkrét igényeiről részletesebb tájékoztatást a 4.3. „Segítségnyújtás a fogyatékos-sággal élő

személyek számára“ fejezete nyújt, melyben néhány bevált gyakorlatot is bemutatunk példaként a programok működésére.

Az ötödik fejezet a fogyatékossgal élő személyek számára szervezett túrák és programok megvalósításához nyújt segítséget. A fejezet végén ötleteket adunk a szervezett programok és a résztvevőktől kapott visszajelzések értékeléséhez.

A kiadvány második része a környezeti nevelési programokhoz, túrákhoz nyújt javaslatokat különféle tevékenységekre bontva, például „Érzékszervek”, „Kreatív feladatok” vagy „Csoportos tevékenységek” tekintetében. Ezt követően konkrét példákat mutatunk be különböző oktatási módszerekre, programokra a „Vizes Élőhelyek” vagy „Madárfigyelés” vonatkozásában.

Az útmutatóban ikonrendszert alkalmazunk, hogy bemutassuk, az adott módszer vagy program mely fogyatékossgal élő személyek számára ajánlott. A piktogramok azonban nem jelentik a programajánlatok értékelését vagy hitelesítését.

 	<ul style="list-style-type: none"> • Mozgásukban korlátozott személyek, akik csak kisebb távolságot tudnak gyalog megtenni • Kerekesszékekkel közlekedő személyek, akik nem tudnak nagyobb távolságot gyalog megtenni • Kerekesszékekkel közlekedő személyek, akik egyáltalán nem tudnak járni
 	<ul style="list-style-type: none"> • Vak személyek • Gyengénlátó személyek
 	<ul style="list-style-type: none"> • Siket személyek • Hallássérült személyek
	<ul style="list-style-type: none"> • Értelmi fogyatékossgal élő személyek

A bemutatott módszerek szabadon átalakíthatók a különböző felhasználói igényekhez, valamint a meglévő környezeti adottságokhoz.

A vezetett természeti túrák akadálymentes átalakítását segítő útmutató mellett a projekt keretében „Egyéni természeti élmények“ címmel egy gyakorlatorientált kiadvány is kidolgozásra kerül, mely a tanösvények és túraútvonalak akadálymentesítéséhez nyújt iránymutatást. A kiadvány részét képezi egy önellenőrző mátrix is, mely révén a természetjáró útvonalak kezelői áttekinthetik, milyen fizikai és kommunikációs akadályokat kell elhárítaniuk az adott útvonal tekintetében. Az anyagok az alábbi linken érhetők el:

<https://www.nature-without-barriers.eu/hu/egyeni-termeszeti-elmények.html>

Nem az a célunk, hogy a kiadványban teljeskörű tájékoztatást adjunk, hanem hogy útmutatást nyújtsunk, hogy a programokat, szolgáltatásokat miként lehet akadálymentessé tenni, hiszen sok esetben egyszerű megoldásokkal is nagy eredményeket lehet elérni.

A Stuttgartban található Erdei Oktatási Központban (Németországban) taktilis jelek segítik a vak és gyengénlátó embereket a tájékozódásban.

2. Akadálymentesítés alapelvei

2.1 Jogi háttér

Ez a fejezet az akadálymentességet érintő jogi kérdésekkel foglalkozik, többek között a hozzáférhetőséggel, az akadálymentes kommunikációval, valamint azzal, hogyan viselkedjünk a fogyatékossgal élő személyekkel.

A projekt az egyes partnerek nemzeti jogszabályai mellett a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezményen (UN-CRPD, 2006) és az Európai Fogyatékossgügyi Stratégián (2010-2020) alapul.

A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény olyan megállapodás, amelynek célja „valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása. Fogyatékossgal élő személy minden olyan személy, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását.” Ez a meghatározás jól szemlélteti, hogy nem a fogyatékossg jelenti a problémát, hanem az akadályok. Az egyezmény előírja az országok számára, hogy a fogyatékossgal élő személyeket vonják be az életüket befolyásoló döntésekbe.

Az egyezmény hatálybalépésével a fogyatékossgal élő személyekre nem szabad sérült emberként tekinteni, akiknek alkalmazkodniuk kell az adott körülményekhez, hanem a képességeik és tapasztalataik alapján kell kezelni őket, mely jelentős előrelépést jelent a befogadó társadalom kialakítása felé vezető úton. A fogyatékossgal élő személyeknek többé nem kell alkalmazkodniuk a társadalomhoz, hanem a társadalom változik meg oly módon az irányukba, hogy biztosítsák a részvételüket az élet minden területén.

Az Európai Fogyatékossgügyi Stratégia 2010–2020 a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezményen alapul. A stratégia átfogó célkitűzése, hogy erősítse a fogyatékossgal élő személyek pozícióját annak érdekében, hogy teljes mértékben élhessenek jogaikkal, és teljeskörűen részt vehessenek a társadalomban. A stratégia nyolc fő területet határoz meg, amelyeken feltétlenül szükséges az előrelépés: akadálymentesítés, részvétel (integráció a társadalomba), egyenlőség, foglalkoztatás, oktatás és képzés, szociális védelem, egészség és külső fellépés. A stratégia továbbá elősegíti az inkluzív oktatást és az egész életen át tartó tanulást a fogyatékos tanulók és hallgatók számára. A célok elérését segíti többek között az Európai Ügynökség a Sajátos Nevelési Igényű Tanulókért és az Inkluzív Oktatásért elnevezésű szervezet létrehozása, melyet az Európai Bizottság kezdeményezett.

2.2 Akadálymentesítés

Az akadálymentesítés a fogyatékossgal élő személyek társadalmi részvételének előfeltétele. A hozzáférés biztosítása és az ehhez szükséges intézkedések megtétele fontos része a társadalmi befogadásnak.

Az „akadálymentesség“ nem csak a mozgássérült emberek számára kialakított rámpákat jelenti, hanem magában foglalja a természet megtapasztalásának, megértésének és felfedezésének elősegítését a különböző taktilis, vizuális és akusztikus megoldások révén az érzékelési nehézségekkel küzdő és értelmi fogyatékossgal élő emberek számára is. A fogyatékossgal élő személyek aktív részvételének elősegítése a vezetett túrákon és szervezett programokon kiemelt fontosságú.

A „mindenki számára történő tervezés” vagy az „egyetemes tervezés” elvén a termékek, a környezet, a programok és szolgáltatások oly módon történő tervezését értjük, hogy azok minden ember számára a lehető legnagyobb mértékben hozzáférhetőek legyenek adaptálás, vagy speciális tervezés szükségessége nélkül.

A legtöbb európai ország saját nemzeti szabvánnyal rendelkezik az épített környezet akadálymentesítésének vonatkozásában. Ezért a továbbiakban csak funkcionális igényeket mutatunk be. Az akadálymentesítés során megvalósítandó konkrét intézkedések tekintetében az adott országban alkalmazott szabványokat kell betartani. (Magyarországon például az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII.20.) Kormányrendelet (OTÉK), és az ezt módosító 182/2008. (VII.14.) Kormányrendelet. Bár az ISO/FDIS 21542:2011 nemzetközi szabvány használata Magyarországon nem kötelező, a tervezésnél segítséget, támpontot ad.)

Az Európai Bizottság felhatalmazta az Európai Szabványügyi Bizottságot (CEN) egy akadálymentesítési szabvány kidolgozására (EN 17210 Az épített környezet hozzáférhetősége és használhatósága - Funkcionális igények), melynek 19.3-as fejezete foglalkozik a kertekkel, parkokkal, és természetvédelmi területekkel. Ezzel egyidejűleg egy műszaki szabvány is kidolgozásra kerül. A két szabvány közzétételének dátuma jelen útmutató készítésekor még nem ismert.

Az akadálymentesítésnek számos előnye van, például a babakocsival közlekedő családok és az idős emberek számára is jelentős könnyebbéget jelent. Ez különösen fontos, mivel a demográfiai változások az öregedő társadalom irányába mutatnak.

2.3 Akadálymentes kommunikáció

Jelen esetben a kommunikáció alatt az információhoz való hozzáférést értjük, beleértve a nyomtatott médiát és az elektronikus szolgáltatásokat. Különösen az érzékszervi vagy értelmi fogyatékossgal élő személyek még mindig számos akadállyal szembesülnek az információszerzés során, ha például az adott honlap nem hozzáférhető mindenki számára, az ajánlatok leírása nem egyértelmű, vagy az információ nem elérhető egyszerű nyelvhasználattal megfogalmazott változatban.

Előzetes tájékoztatás

A fogyatékossgal élő látogatók részére szervezett kirándulások megtervezése során elengedhetetlen, hogy előzetesen átfogó információt biztosítsunk számukra. A résztvevők személyes igényei és képességeik alapján részletes tájékoztatás nyújtható számukra a honlapon és a tourinform irodákban.

Az előzetes tájékoztatás segíti őket a döntéshozatalban. Például tájékoztatni kell őket arról, hogy a helyszínen mi jelenthet majd akadályt egy mozgássérült vagy látássérült résztvevő számára.

A látogatók elérése érdekében ajánlott az információt különböző formátumban is elérhetővé tenni. Ez azt jelenti, hogy kínálunk különféle kommunikációs eszközöket számukra, például nagy betűmérettel nyomtatott kiadványokat vagy könnyen érthető nyelven megfogalmazott szórólapokat. A fogyatékossgal élő személyek sok esetben először az interneten keresnek információt az adott szolgáltatásról, így egy akadálymentes honlap nagy segítséget nyújt számukra.

Az útvonal részletes leírása

Részletesen tájékoztassuk az érdeklődőket, hogy miként lehet az adott területet megközelíteni, különösen, hogy a helyszín tömegközlekedéssel elérhető-e. Adjunk tájékoztatást, hogy a buszmegálló és a bejárat közötti útszakasz megfelelő-e minden célcsoport számára, vagy adjunk információt, hogy kiknek ajánlott, vagy nem ajánlott. Az információk megadása egyszerű, és nem kerül semmibe.

Nyújtsunk részletes tájékoztatást az útvonal hosszáról, a túra időtartamáról, valamint a pihenési lehetőségekről. Ezen túlmenően tájékoztassuk az érdeklődőket, hogy mi teszi érdekessé és izgalmassá a természeti élmények megismerését (további információ a 4.2.1 és 5.1 fejezetekben található).

Akadálymentes honlap

A fogyatékos személyek a kirándulások szervezése során igyekeznek előzetesen tájékozódni és ennek során szívesen veszik igénybe az online elérhető információkat, melyhez egy akadálymentes honlap nagy segítséget nyújt. Fontos azonban megemlíteni, hogy nem egy elkülönítetten akadálymentes honlapot kell készíteni a fogyatékos érdeklődők számára, hanem a WCAG 2.1 ajánlásban foglaltakban megfelelően egy olyan honlapot, mely mindenki számára egyenlő eséllyel hozzáférhető. Például a vak és gyengénlátó személyek számára egy honlap többé-kevésbé akadálymentesnek mondható, ha a betűméret és kontraszt megváltoztatható, és számítógépes segédeszközökkel olvasható vagy működtethető (képernyőolvasó szoftver vagy Braille-kijelző). Mindehhez szükség van a számítógépes billentyűzet folyamatos használatára (egér nélkül), valamint az összes grafikus elemet „alternatív szöveggel” kell ellátni. Az esetek nagyrésztében ezek a változtatások a programozás során gyorsan és kis költséggel megoldhatók.

Az akadálymentes tájékoztatás érdekében a siket személyek számára tegyünk hozzáférhetővé különböző jelnyelvi videókat, míg az értelmi fogyatékosággal élő személyek számára az információt könnyen érthető nyelven fogalmazzuk meg.

Az online tájékoztató anyagok és audió-információk kidolgozása könnyebb, és több előnnyel jár, mint a hagyományos nyomtatott anyagok vagy multimédiás útmutatók készítése és terjesztése. A keresett információt ezáltal mindenki a számára megfelelő formátumban töltheti le.

Látogatók megkeresése

A fogyatékosággal élő személyek elérését segíti, ha felvesszük a kapcsolatot az érdekvédelmi szervezeteikkel és egyesületeikkel. A megkeresésben érdemes tájékoztatást adni a következő adatokról:

- Megközelítés tömegközlekedéssel
- Akadálymentes parkolóhelyek
- Akadálymentes mosdók
- Szükség van-e a személyi segítő jelenlétére
- A túraútvonal hossza és egyéb kapcsolódó információk (útvonal állapota, 6%-nál meredekebb emelkedők, pihenőhelyek, stb.)
- A program időtartama
- Tájékoztatás a bérelhető segédeszközökről (például kézi vagy elektromos kerekesszék)
- Tájékoztatás az esetlegesen szükséges speciális öltözetről, ruházatról
- Vakvezető vagy személyi segítő kutyák behozhatók-e?
- Információ az árakról és egyéb költségekről
- Elérhetőségek (különösen a halláskárosultak számára a telefonos elérés helyett egyéb elérési mód megadása, pl. postai cím, e-mail, fax, mobiltelefonszám (SMS-hez és Whatsapp-hoz), Facebook)

Amikor információt osztunk meg egy eseményről a honlapon, pontosan jeleznünk kell, hogy kiket kívánunk megszólítani. Nem elegendő, ha csak annyit kommunikálunk, hogy vannak a fogyatékossgal élő személyek számára elérhető programjaink. Egy hallássérült ember számára például ez a tájékoztatás nem nyújt kellő információt (pl. rendelkezésre áll-e jelnyelvi vagy írótolmács, valamint a hallókészülékkel kompatibilis technológia).

Ajánlott tájékoztatást adni továbbá arról, hogy egy kirándulás során esetlegesen milyen más segédeszközök állnak még a látogatók rendelkezésére (például a Swiss Tracs, melyről többet megtudhat a 4.4.3. fejezetben). Ezeket az eszközöket nemcsak csoportok, hanem az egyéni látogatók is igénybe vehetik.

Érdemes lehet továbbá együttműködést kialakítani a helyi és térségi gyógyászati segédeszköz szaküzletekkel, fül-orr-gégészekkel, optikusokkal és a fogyatékossgal élő személyek érdekvédelmi szervezeteivel is.

2.4 Udvarias bánásmód

A társadalmi befogadás nem csak azt jelenti, hogy mindenki egyenlő feltételek mellett vehet részt a társadalom életében, hanem azt is, hogy mindenkit megbecsüljenek és tiszteletben tartanak. A fogyatékos személyekkel szembeni tiszteletteljes bánásmód például azt jelenti, hogy nem érintjük meg őket, nem fogjuk meg őket anélkül, hogy megkérdeztük volna őket előtte. Ebben a fejezetben javaslatokat fogalmazunk meg, hogy miként bánjunk, miként kommunikáljunk általánosságban a fogyatékos személyekkel. A 4.3. fejezetben fogjuk ismertetni, hogy mit kell figyelembe venni az egyes célcsoportokkal történő találkozás során.

A természetvédelmi központok / bemutatóhelyek munkatársai számára rendszeres képzést, oktatást kell biztosítani, hogy elsajátítsák, miként viselkedjenek az érintett személyekkel. Az oktatás segítséget nyújt számukra, hogy felülkerekedjenek félelmeiken és megfelelő kapcsolatot építsenek ki velük. Ennek köszönhetően a látogatók érzik majd, hogy elfogadják őket.

A képzés hossza annak céljától függően lehet pár órás, fél, vagy egy teljes napos tréning is. Az ilyen jellegű oktatási programok megszervezéséhez keressük fel az érintett érdekvédelmi szervezeteket és vegyük igénybe szakmai segítségüket.

Érdemes egy akadálymentesítési felelőst alkalmazni, aki megfelelő szakmai ismeretekkel és tapasztalatokkal rendelkezik, hogy a helyszínen koordinálja a fogyatékossgal élő látogatók fogadásával kapcsolatos intézkedéseket, és kapcsolatot tart fenn az érintett érdekvédelmi egyesületekkel és szervezetekkel. A projekt honlapján több szervezet elérhetősége is megtalálható:

<https://www.nature-without-barriers.eu>.

Általánosságban elmondható, hogy ugyanazokat a szempontokat tartsuk szem előtt, hogy ha fogyatékossgal élő személyekkel találkozunk, mint ha bárki mással találkoznánk:

1. Nincsen általános módszer, hogy miként kommunikáljunk vagy bánjunk a fogyatékos személyekkel. Fontos azonban, hogy viselkedjünk udvarisan éppen úgy, mint bárki mással, akik hasonló korú vagy hasonló beosztásban dolgozik. Ha nem ismerjük a fogyatékos személyt, köszönéskor magázó formát használjunk. Amennyiben felajánlja nekünk, a későbbiekben átterhetünk közvetlenebb, tegező hangnemre.

2. Ha fogyatékossgal élő személlyel találkozunk, köszönéskor fogjunk kezet. Az esetek többségében azok is kezet tudnak fogni, akiknek sérült a karjuk, vagy művégtagot viselnek. A bal kézzel történő kézfogás is elfogadott.

Ha vak személyt szeretnénk köszönteni, figyeljük a testbeszédét, hogy felajánlja-e a kézfogást. Ha nem, kérdezzük meg, szeretne-e velünk kezet fogni.

3. Amennyiben a többi jelenlévővel tegező viszonyt folytatunk, a fogyatékos személyt is nyugodtan hívhatjuk a keresztnévén.

4. Ha fogyatékossgal élő személlyel beszélünk, közvetlenül hozzá szóljunk, ne pedig a segítőjéhez vagy a jelnyelvi tolmáchoz. Ha kerekesszékkal közlekedő személlyel vagy kisművésű emberrel találkozunk, lehetőség szerint üljünk le, hogy egy szemmagasságban lehessünk vele.

5. Figyeljünk, ha olyan személlyel kerülünk kapcsolatba, akinek nehézséget okoz a beszéd. Legyünk türelmesek és várjuk meg, amíg befejezi a mondandóját, ahelyett, hogy folyamatosan félbeszakítanánk és helyesbíténénk az elhangzottakat. Ha szükség van rá, eldöntendő kérdéseket tegyünk fel, amelyekre egyszerűen, bólintással vagy a fejrázással is válaszolhat. Soha ne tegyünk úgy, mintha megértettük volna, ha valójában nem értettük, amit mondott. Ismételjük meg, amit megértettünk, így tudni fogja, mit mondjon el nekünk újra. Ha folyamatosan visszajelzést adunk számára, akkor a kommunikációnk folyékonyabb lesz.

6. Ne érezzük magunkat zavarban, ha véletlenül olyan kifejezést használunk, ami az adott személy fogyatékossgával kapcsolatban áll, mint például, ha azt mondjuk egy látássérült személynek, hogy „Viszontlátásra“, vagy egy hallássérült személynek, hogy „Hallott már erről?“. Ha megpróbáljuk elkerülni ezeknek a kifejezéseknek a használatát, akkor a beszédünk, nyelvhasználatunk természetellenes lesz.

7. Ha valakinek felajánljuk a segítségünket, mindig várjuk meg, amíg az illető elfogadja, és csak azt követően kérdezzük meg, hogy pontosan hogyan is tudnánk neki segíteni. Ha valaki mégsem kérné a segítségünket, legyünk vele megértők.

8. A magánélet tiszteletben tartása minden ember számára fontos. A mozgássérült személyek számára ez azt jelenti például, hogy a kerekesszék szintén a személyes terük része. Ezért kérdezzük meg, hogy hozzáérhetünk-e a kerekesszékükhöz, még mielőtt segítenénk őt tolni. Előzetes megkérdezés nélkül soha ne érnünk hozzá vak személyhez. Soha ne mozgassuk a vak személy fehérbotját, és ne nyúljunk más segédeszközéhez se. A konkrét vészesetek, sürgős veszélyhelyzetek ez alól természetesen kivételt jelentenek!

9. A vészhelyzetek esetén hasznos, ha a helyszínen megfelelő képzettségű személy is jelen van. Ez a személy lehet a csoport kísérője is, aki jól ismeri a csoport igényeit. Fontos, hogy a következő információkat elérhetővé tegyünk számukra:

- a térségben dolgozó orvosok, szakemberek elérhetőségei
- helyi személyszállítással kapcsolatos tudnivalók
- személyi segítők (kísérő aszisztensek) szolgáltatásai

10. Ha nem vagyunk biztosak benne, hogy mit mondjunk vagy tegyünk, kérdezzük meg udvariasan. Mindenki szívesen segít, ha tisztelettel viselkedünk velük szemben.

Bárhogy is, a fogyatékoság csak egy az adott személy sok más tulajdonsága közül. Például a kerekesszékkal közlekedő személy is ugyanolyan nő, vagy férfi, anya vagy apa, alkalmazott, stb., mint bárki más. Ne a fogyatékoság alapján ítéljük meg valakit, ne skatulyázzuk be őket. Attól, hogy valaki más, ne a rendellenességet lássuk benne, hanem a sokféleséget.

Az Eifel Nemzeti Parkban található „Vad tanösvény“ elnevezésű túraútvonalon akadálymentes hozzáférést biztosítanak a látogatóknak a természet megismeréséhez.

3. Fogyatékosággal élő személyek

3.1 Mozgássérült személyek

Ebben a kiadványban a „mozgás” kifejezés a térbeli távolságok megtételével kapcsolatos nehézségekre, ezáltal a helyváltoztatás okozta kihívások leküzdésére utal. A mozgás a társadalmi életben való önálló részvétel elengedhetetlen eleme.

Ha a „mozgáskorlátozott” vagy a „mozgássérült” kifejezést halljuk, sokszor egy kerekesszéssel közlekedő személyt képzelünk el magunk előtt, aki egy lépcső előtt áll és szeretne feljutni rajta. A mozgásszervi fogyatékosággal élő személyek csoportja azonban egy tág fogalom, amelybe mindenki beletartozik, aki a mozgásában valami módon akadályoztatva van.

Ebben a fejezetben a mozgásszervi fogyatékosággal foglalkozunk. A „mozgáskorlátozott” és „mozgássérült” kifejezések itt a mozgásszervi fogyatékoság által érintett célcsoportra vonatkoznak.

A mozgásszervi fogyatékoság a legszembetűnőbb fogyatékoság, ugyanakkor egy nagyon összetett terület, és mint minden más fogyatékoság, nagyon egyéni. Vannak mozgáskorlátozott személyek, akik bár tudnak járni, csak lassabban, vagy csak kisebb távolságot, míg vannak, akiknek a lejtőn lejutás vagy a lépcsőn történő feljutás okoz nehézséget. Némelyik kerekesszéssel közlekedő személy képes önállóan sétálni rövid távolságot, míg mások egyáltalán nem tudnak járni. Vannak mozgássérült személyek, akik képesek ugyan járni, de karjukat, vagy kezüket csak korlátozottan tudják használni, vagy vannak testrészeik, amelyeket egyáltalán nem tudnak használni.

A mozgásszervi fogyatékoságnak számos oka lehet: agyi károsodás következtében kialakuló mozgásszervi zavartól kezdve, a légzőrendszerrel vagy bőrbetegséggel kapcsolatos rendelleneségeken át, a balesetek okozta sérülésekig.

A különböző mozgásszervi fogyatékosággal élő emberek különböző nehézségekkel szembesülnek.

A mozgássérült személyeknek és törpenövésű embereknek például problémát jelenthet egy veszélyhelyzet megelőzése, a lépcsőn való feljutás, vagy egy forgalmas úton történő áthaladás. A kerekesszéssel közlekedő személyeknek nehézséget okoznak a lépcsők, a járdaszegélyek, a meredek lejtők és emelkedők, a túl magasán elhelyezett kezelőpanelek a felvonók és egyéb automaták esetében.

A kezelőpanelek elérése nehézségeket okozhat az automaták, nyomógombos átkelők, ajtónyitó és leszállásjelző gombok, valamint a fogantyúk használata során.

A törpenövésű személyek gyakran nem érik el a 85 cm felett elhelyezett kezelőpaneleket és korlátokat. Nem tudják továbbá biztonságosan használni a túl magas és a nagy ülésmélységű üléseket sem.

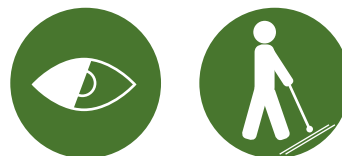
A mindennapok során a fogyatékosággal nem élő emberek sokszor hasonló, vagy éppen ugyanolyan akadályokkal néznek szembe, mint a csökkent mozgásképességű társaik. Például a babakocsival közlekedő szülők, kisgyermekes családok, vagy az idős, beteg emberek.

Az akadályok leküzdése a közlekedés során közös érdekünk, mindannyiunk számára segítséget jelent. Konkrét ötletekről és megoldási javaslatokról bővebben az „Egynéni természeti élmények” elnevezésű kiadványunkban olvashat.

Néhány fontos adat: Az Európai Unió tagállamaiban a lakosság 6–12%-a él súlyos fogyatékosággal. Az uniós átlag 10,1%.

A rendelkezésre álló információk azt mutatják, hogy a mozgássérült személyek száma magasabb, mint a más érzékszervi fogyatékosággal élő embereké. Átlagosan az EU-tagállamaiban a fogyatékosággal élő személyek 57%-a mozgássérült, 19%-a látássérült, 16%-a memóriazavarral és koncentrációs problémákkal küzd, és 7%-a hallássérült. Ezek az adatok azonban csak tájékoztató jellegűek.

Sokszor előfordul, hogy egy személy egyszerre több fogyatékosággal is él. Ezeket az átfedéseket azonban a különböző statisztikák nem tudják kimutatni.

3.2 Látássérült személyek

Európában országokonként eltérő a meghatározás, hogy mit értünk vak és gyengénlátó személyek alatt, így ebben a kiadványban sajnos mi sem tudunk egyetemes definícióval szolgálni.

Általánosságban elmondható, hogy a látássérült személyek két nagyobb csoportját különböztetjük meg: a teljesen vak személyeket és a gyengénlátó embereket. A látássérült személyek között vannak, akik születésüktől fogva látásproblémákkal küzdenek, míg mások sérülés, betegség, vagy az idős kor következtében veszítik el részben vagy teljesen a látásukat.

A becslések szerint több mint 30 millió vak és gyengénlátó személy van Európában, ami azt jelenti, hogy átlagosan minden 30 ember közül 1 látássérült. Négyszer annyi gyengénlátó személy van, mint amennyi teljesen vak személy.

Az Egészségügyi Világszervezet 2010-es adatai alapján, a látássérült személyek száma Európában:

- 2.550.000 vak személy
- 23.800.000 gyengénlátó személy, tehát összesen
- 26.350.000 látássérült személy.

A látás romlása, elvesztése szorosan kapcsolódik az öregedéshez. A 65 évnél idősebb lakosság tekintetében minden harmadik személy látásproblémával küzd. Csak kevés ember születik csökkent látóképességgel, a többség a későbbiek folyamán veszíti el látását, például cukorbetegség vagy időskori makuladegeneráció következtében.

A látást sokan a legfontosabb érzékszervünknek tekintik. A környezetünk megismerése kétségkívül látás-orientált. Szemünk segítségével gyorsabban és több információt tudunk szerezni, mint bármely más érzékszervünk révén. Nagyságrendileg 80%, akár még több is lehet a látás révén szerzett információ nagysága. A tanulás, észlelés és tapasztalás nagy része a látáson alapszik. Ez azonban nem azt jelenti, hogy egy vak személy teljesen meg van fosztva ezektől az információktól, hanem azt, hogy bár ezek az információk egy része valóban nem hozzáférhető számukra, jelentős részüket más mozgásszervi csatornákon keresztül, például hallás, tapintás, szaglás, kineztezés, stb. útján érzékelni tudják.

Fontos szerepe van, hogy valaki hány évesen veszíti el a látását, mivel ez befolyással van arra, hogy miként képzelel el a tárgyakat, hogyan ismeri fel azokat, és miként érzékeli a környezetét. Azok, akik születésüktől fogva vakok, nincsen semmilyen látási tapasztalatuk. Számukra tudatos kognitív folyamat annak felismerése, hogy a legtöbb ember az érzékelés más módjával is rendelkezik. Számukra nehezen elképzelhető, hogy milyen érzés, ha valaki lát.

Azok, akik az életük későbbi részében veszítik el látásukat, tudják már, milyen érzés a látás. Ismerik a világot, tudják, mit jelentenek a háromdimenziós képek, ismerik a színeket, és tudják, miként kezeljék a perspektívából adódó problémákat. Emlékeznek korábbi élményeikre, mely segíti és kompenzálja őket a későbbiekben. Az emlékek azonban az idővel elhalványulnak.

Általános tévhit, hogy a vak emberek nem látnak semmit. Ez természetesen igaz néhányukra, azonban sokan vannak, akik észlelnek némi fényt és árnyékokat, látásuk homályos vagy csőlátásuk van.

A látássérült emberek többségét a gyengénlátó személyek alkotják, akiknek bár látása jelentősen sérült, de észlelik szemükkel a környezetet és így mindennapi feladataik során továbbra is jól boldogulnak.

A gyengénlátó személyek csoportja kétségtelenül a leginkább heterogén csoport. Minden látássérülés nagyon egyedi, attól függően, hogy mi okozza a problémát. Az emberek látási képessége továbbá különböző helyzetekben változhat, például a napszaktól vagy a megvilágítástól függően.

A siketvakság olyan állapot, amelyben mind a hallás és látás sérült valamilyen mértékben. A két érzékszervi károsodás összeadódik és felerősíti egymás hatását, súlyos fogyatékoságot eredményezve, így az ilyen személyek esetében magasabb az elszigeteltség és kirekesztettség kockázata. A siketvakság ezért speciális intézkedéseket és megoldásokat igényel. Mint ahogy a 2.4. fejezetben már javasoltuk, szükség esetén vegyünk igénybe az önsegítő szervezetek és érintett érdekvédelmi egyesületek tanácsadói szolgáltatásait.

Mindenki másképp viszonyul a vaksághoz. Vannak, akik elfogadják a megváltozott állapotukat és ahhoz alkalmazkodva igyekeznek teljes életet élni és a felmerülő akadályokat leküzdeni ahelyett, hogy beletörődnének, belefásulnának a változásba.

3.3 Hallássérült személyek

A hallás jelentősége igen nagy, hiszen minden irányból közvetít, permanens ingerközvetítő, irányítja a vizuális észlelést, hangulatot közvetít, előkészít a bekövetkező eseményekre, kapcsolatfelvétel és kapcsolattartás alapja, kíváncsiságot kelt, és a beszéd kialakulásában igen fontos. A hallás valamilyen sérülésének ezért igen nagy következményei vannak.

A hallássérülés gyűjtőfogalom, a halláskárosodás, a halláscsökkenés és a hallásveszteség szinonímája. A hallássérült fogalom többféle megközelítésben értelmezhető.

Az orvosi meghatározás hallássérülésnek tekinti a kismértékű halláscsökkenést a súlyos fokú halláskárosodásig. Beletartozik ebbe a kategóriába a veleszületett és a szerzett, akár időskori halláskárosodás is.

A gyógypedagógiai értelmezés szerint hallássérült az a gyermek, akinek hallásvesztesége oly mértékben korlátozza a gyermeket a fejlődési, nevelési és tanulási lehetőségeiben, hogy eredményes fejlesztéséhez gyógypedagógiai támogatás szükséges. A hallássérülés gyógypedagógiai fogalma elsősorban a beszédértéshez szükséges hallásterületen közepes vagy annál súlyosabb fokú nagyothallást vagy siketségnek diagnosztizált hallásveszteséget jelent, míg az orvosi akár a hétköznapi helyzeteket nem befolyásoló hallássérülést is annak tekinti.

A hallássérültek kategorizálása többféle módon történik, ez lehet a hallásveszteség foka és mértéke szerint:

25-40 dB hallásveszteség – enyhe nagyothallás (halk beszédet nehezebben érti);

40-60 dB hallásveszteség – közepes fokú nagyothallás (normál beszédet nehezen hallja);

70-90 dB hallásveszteség – súlyos fokú nagyothallás (hangos beszédet is nehezen hallja);

90-100 (110) dB hallásveszteség – átmenet a nagyothallás és a siketség között (csak erősített beszédet hall);

100 (110) dB felett – siketség (erősítéssel is nehezen hall).

A becslések szerint Európában 119 millió hallássérült ember él. A WHO adatai alapján a világ népességének több mint 5%-a (432 millió felnőtt és 34 millió gyermek) szenved halláskárosodástól. 2050-re a hallássérülés várhatóan több mint 900 millió embert – azaz minden tizedik személyt – érinteni fogja.

A hallássérülésnek igen különböző következményei lehetnek. Közvetlenül a nyelv és a beszéd elsajátításának zavara vagy a beszéd hiánya. A hallássérülés következményes jelenségei elsősorban a beszédfunkciókra terjednek ki, nem érintik az intelligenciát, az értelmi képességeket.

A születésüktől fogva hallássérült személyek számára sokszor nehéz megérteni az összetett írásbeli szövegeket. Segítség lehet számukra, ha az információt egyszerű nyelvhasználattal fogalmazzuk meg. Az egyszerű nyelvhasználat a kommunikáció során csak kiegészítő eszköz lehet. Ha a halláskárosodás az anyanyelv elsajátítása után következik be, általában az írásbeli nyelv megértése nem okoz gondot.

A szociális alkalmazkodásra azonban hatással van, mivel a hallássérülés következményeként hiányosak a környezet változásaihoz kapcsolódó akusztikus információk.

A hallássérült személyek számára nehéz, sokszor lehetetlen megfelelően reagálni az akusztikus történésekre vagy a környezet akusztikus változásaira.

A kapcsolattartási és társadalmi kommunikációs készségek gyakran sérülnek.

A hallássérült személyekkel való kommunikáció során érdemes odafigyelnünk néhány dologra, mely segíti és megkönnyíti a velük való interakciót. Minden kommunikációs helyzetben helyezkedjünk el velük szemben, hogy szemkontaktust tudjuk tartani. A szájról olvasási kép nagy segítség a siket és nagyothalló személyeknek. A hallássérült személyek nem csak hangos beszéddel kommunikálnak, hanem saját nyelvvel, ez a jelnyelv. A jelnyelv segítséget nyújt a nyelv közvetítésében és értelmezésében azokban az esetekben, amikor a nyelvi közlés megértése akadályozott. A hétköznapi helyzetekben, hivatalos intézményekben, előadásokon egy jelnyelvi tolmács igen nagy segítség egy hallássérült személy számára.

Megkönnyíti a kommunikációt, ha a lényeges információt röviden leírjuk papírra, elküldjük SMS-ben, képekkel szemléltetjük, rámutatunk a tárgyakra, vagy tableten mutatjuk be.

3.4 Értelmi fogyatékossgal élő személyek

A kognitív funkciók zavara széles skálán mozog a diszlexiától (a nyelvvel, a beszéddel és az olvasástanulással kapcsolatos nehézségektől) kezdve, az ADHD-n (figyelemhiányos hiperaktivitászavaron) át, az APD-n (auditív feldolgozási zavaron) keresztül, egészen az időskori betegségekig, például az Alzheimer-kór, a demencia és súlyos értelmi fogyatékossgig. Annak ellenére, hogy az esetek többségében ezeket a betegségeket már az iskolai évek során fel lehet ismerni, sok gyereket még mindig nem diagnosztizálnak és így nem részesülnek megfelelő kezelésben sem. Az életüket úgy élik le, hogy nem tudják, mi okozza a tanulási problémáikat és figyelemhiányukat.

Ebben a kiadványban az „értelmi fogyatékossgal élő“ kifejezést használjuk általánosságban a kognitív zavarok különböző formáira.

A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 2011-es népszámlálási adatai alapján Magyarország lakosságának 0,43%-a él értelmi fogyatékossgal.

Az érintett célcsoportra jellemző többek között például a megkésett beszédfejlődés, a memóriakészség hiányosságai, a szociális viselkedési szabályok elsajátításának nehézségei, fejletlen problémamegoldó képesség, valamint hiányosságok az adaptív viselkedésben, például az önsegítés vagy öngondoskodás képességének tekintetében.

Az értelmi fogyatékossgal élő személyek lassabban tanulnak, és bizonyos készségek elsajátítására hosszabb időre van szükségük. Speciális bánásmódra van szükség, hogy az ismereteket és az információkat megfelelő módon adhassuk át számukra. A tanulási folyamat során továbbá mindent többször el kell ismételni.

Az értelmi fogyatékossgal élő személyek sokszor segítségre és gondozásra szorulnak, ám ha megfelelő támogatásban részesülnek, képesek önállóan élni életüket. Számukra a legnagyobb nehézséget a társadalmi előítéletek, a félelmeik, valamint az elfogadás hiánya okozza.

Fontos, hogy komolyan vegyük az értelmi fogyatékossgal élő embereket, és ugyanolyan színvonalú szolgáltatást kínáljunk számukra, mint a többi vendég számára. A sikeres kapcsolat kulcsa a figyelmes és érdeklődő hozzáállás, a nyílt gondolkodásmód, a közvetlen személyes kapcsolat és a természetes, túlzás nélküli törődés.

A természeti élmények kiválóan alkalmasak a tanulásra és felfedezésre, közös összejövetelekre és a kirekesztettség elleni tevékenységekre. Az értelmi fogyatékos vagy kommunikációs nehézségekkel küzdő személyek részvétele a természeti programokon a gyakorlatban is könnyen megvalósítható.

A „Természet korlátok nélkül“ projekt csapata Ausztriában, a Donauauen Nemzeti Parkban tartott figyelemfelhívó workshopon.

4. Vezetett túrák szervezése és előkészítése

4.1 Hozzáférhetőség ellenőrzése

A természet megismerése és megtapasztalása sok ember számára különleges élmény. Különösen igaz ez a fogyatékossgal élő személyek számára, akiknek a természethez való hozzáférés sok esetben nehézséget okoz. Ezért is fontos, hogy a szolgáltatásainkat akadálymentes ajánlatokkal egészítsük ki, melyek a fogyatékos emberek számára lehetővé teszik, hogy megismerjék, megtapasztalják és élvezzék a természetet.

Az akadálymentesítést főként a túraútvonalak és a tanösvények tekintetében vizsgáljuk, mely lehetőséget nyújt a hozzáférhetőséget segítő intézkedések bemutatására, új perspektívák kialakítására és a természettel kapcsolatos ismeretek megosztására.

Annak érdekében, hogy egy vezetett természeti túra vonzó legyen elengedhetetlenül fontos, hogy interaktív szórakozást és több érzékszervet érintő élményt nyújtson, függetlenül attól, hogy azt egy erdőben vagy egy tó partján szervezzük meg.

Ha fogyatékossgal élő személyek számára szeretnénk túrákat szervezni, célszerű felvenni a kapcsolatot az érintett érdekvédelmi egyesületekkel vagy önszolgáltató szervezetekkel, akik szakmai segítséget tudnak nyújtani számunkra a program kidolgozása és megvalósítása során. Érdemes lehet egy akadálymentesítési szakértő bevonása is a munkába.

Az akadálymentes projektek és programok tervezése és megvalósítása során fontos a fizikai, kommunikációs és informatikai akadályok eltávolítása vagy legalábbis azok mérséklése, és ügyeljünk arra, hogy ne hozzunk létre újabb akadályokat.

Első lépésként ellenőrizzük a programok akadálymentességét az alábbi három egyszerű szabály segítségével:

1. A „kerék-láb szabály” – A nyújtott szolgáltatások megfelelőek-e mind a kerekesszékekkel, mind a gyalogosan közlekedő személyek számára?
2. Két érzékszerv szabálya – A nyújtott információ felfogható-e, érzékelhető-e legalább két különböző érzékszerv segítségével (látás, hallás, tapintás, ízlelés, szaglás)?
3. „A kevesebb néha több” szabálya – Képes-e megfogalmazni az információt „tömören és egyszerűen” a KISS-alapelv („keep it short and simple”) alkalmazásával?¹

Ennek a három szabálynak az áttekintése nem helyettesíti az intézmények akadálymentességének részletes ellenőrzését, de kiindulásnak megfelelő segítséget nyújt, hogy milyen szempontok figyelembevételével szervezzünk túrákat a fogyatékossgal élő személyek számára.

¹ Cf. https://www.museumsverband-bw.de/fileadmin/user_upload/mvbw/pdfs/Tagungsvortraege/2012/Karrer-Feldkamp - Besucherfreundliche Ausstellungen LMW.pdf, (14.11.2019).

A következő lépésben nézzük meg, milyen szolgáltatásokat nyújtunk, és gondoljuk át, hogy azokat mely célcsoportok használják, használhatják. Hol vannak még akadályok? Milyen intézkedésekre lenne szükség a szolgáltatásaink akadálymentes átalakításához?

Ezt követően tekintsük át a természetvédelmi terület / bemutatóhely infrastruktúráját. Mennyire könnyű a fogyatékossgal élő személyeknek oda eljutni és megközelíteni? Rendelkezik-e a hely akadálymentes mosdóval?

A vezetett túrák szervezése során különös figyelmet kell fordítanunk a folyamatos szolgáltatási láncra. Ez azt jelenti, hogy a fogyatékossgal élő személyeknek előzetes információkra van szükségük, hogy felkészülhessenek és megtervezhessék a természetvédelmi terület / bemutatóhely felkeresését.

Az egyéni természeti élményekről szóló kiadványunkban részletes tájékoztatás található a folyamatos szolgáltatási láncról (érkezés, létesítmények, pihenőhelyek, éttermek stb.), valamint a túraútvonalak akadálymentességét ellenőrző eszközről (önellenőrző mátrix).

Az akadálymentes szolgáltatások kialakítását könnyen, rövid időn belül megvalósítható programokkal érdemes elkezdni, így az elért eredmények ösztönöznek minket, hogy további intézkedéseket valósítsunk meg.

4.2 Infrastruktúra

4.2.1 A természetvédelmi központ / bemutatóhely elérhetősége

Jelen esetben az infrastruktúra alatt a helyszínen meglévő infrastruktúrát, valamint a hely tömegközlekedéssel történő megközelíthetőségét értjük.

Még ha egy adott bemutatóhely meg is felel a legmagasabb akadálymentességi követelményeknek, sokszor nehézkes lehet az odajutás például a busz- vagy vasútállomástól való nagy távolság vagy az úton található akadályok, mint például a lépcsők miatt.

A látássérült emberek gyakran utaznak vonaton és buszon. Számukra kiváltképpen fontos az akadálymentes tömegközlekedés.

Ha megfelelő infrastruktúra nem áll rendelkezésre, akkor érdemes elgondolkodni, hogy transzforszolgáltatást nyújtsunk számukra, vagy válasszunk egy köztes találkozóhelyet, amely tömegközlekedéssel is megközelíthető.

Az alacsonypadlós buszok használata nem csak a mozgássérült személyeknek, hanem sok más ember számára is megkönnyíti és hozzáférhetővé teszi a tömegközlekedést, például a babakocsival közlekedő családok számára. A fény- és hangjelző rendszerrel, valamint kijelzővel felszerelt autóbuszok elsősorban a hallássérült személyek számára nyújtanak segítséget.

Az akadálymentes parkolóhelyek nemcsak a mozgássérült személyek számára fontosak, hanem más fogyatékossgal élő embereknek is, mivel ők is használhatják azokat, amennyiben rendelkeznek erre feljogosító kártyával.

4.2.2 Épületek

Mint már említettük, Európában minden ország saját építési szabályokkal és előírásokkal rendelkezik az akadálymentes infrastruktúra kialakítására vonatkozóan.

Jelen útmutató elsősorban a vezetett túrák akadálymentesítésére összpontosít, így csak néhány fontos példát és alternatívát fogunk bemutatni arra vonatkozóan, hogy miként lehet az akadálymentesség tekintetében további lépéseket tenni. Az akadálymentesítési megoldásokat részletesebben az egyéni természeti élményekkel foglalkozó kiadványunkban mutatjuk be. Kérjük, vegye figyelembe, hogy minden intézkedés esetén elengedhetetlen a biztonsági ellenőrzés. A soron következő karbantartás, illetve ellenőrzés jó alkalmat kínál, hogy áttekintsük és megtervezzük, milyen nagyobb átalakítási munkákra van szükség. Ha kétségünk támad egy nehezen megvalósítható intézkedés szükségességéről, gondoljuk át, hogy az adott célcsoport mellett milyen más felhasználók számára lehet még előnyös a beruházás.

A rámpák, mint alternatív útvonal, megkönnyítik a természetvédelmi központ, bemutatóhely megközelítését. A rámpa dőlésszöge ne legyen nagyobb 6%-nál. Ha nem lehet rámpát építeni, mobil rámpa használata jó megoldás lehet.

A rámpák kialakítására vonatkozó utasításokról, követelményekről többet megtudhat az interneten, vagy kérje szakértő segítségét. Használatba vétel előtt a rámpákat mindig biztonsági ellenőrzésnek kell alávetni.

A túraútvonalon lévő lejtőket, emelkedőket, valamint a túraútvonal állapotát szintén ellenőrizni kell, hogy kerekesszékekkel végig lehet-e rajta menni.

A mosdók, a felvonók (liftek) és a helyiségek méretének megfelelőnek kell lennie, hogy kerekesszékekkel meg lehessen bennük fordulni. Ha erre nincs lehetőség, a honlapunkon és az információs anyagainkban tájékoztassuk erről előzetesen a látogatókat.

Ellenőrizzük továbbá, hogy a helyiségek alkalmasak-e, hogy más fogyatékossgal élő csoportok is használhassák azokat. A látás- és hallássérült személyeknek általában megfelelő a helyiségek normál kialakítása.

A kilincseket, fogantyúkat, gombokat és vezérlőpaneleket úgy kell elhelyezni, hogy azok mindenki számára elérhetők legyenek. Ez nemcsak azt jelenti, hogy alacsonyan helyezkedjenek el, hanem hogy mindenki számára könnyen elérhetők és jól láthatók legyenek, valamint használatuk közben ne kelljen lehajolni vagy megfordulni. A hallássérült személyek számára fény- és hangjelző készülékek beszerelése ajánlott a felvonókban, valamint riasztás esetén. A menekülési útvonalat egyértelműen jelölni kell.

A bejáratnál lévő információs pultot úgy kell kialakítani, hogy megközelíthető legyen kerekesszékekkel, és legyen rajta olyan rész, amely magassága megfelelő, hogy a kerekesszékekkel közlekedő személyek, és az alacsony növésű emberek kényelmesen felérjék. Az alkalmazottakat megkérhetjük, hogy szükség esetén jöjjenek ki az információs pult elé a látogatókkal való könnyebb kommunikáció érdekében.

A jól látható helyen elhelyezett, könnyen érthető szövegezéssel készült, piktogrammal ellátott irányjelző információk nagy segítség a siket és nagyothalló, valamint az értelmi fogyatékosokkal élő látogatók számára is. A színes taktilis tervek nem csak a látássérült személyeknek nyújtanak segítséget, hanem mindenki számára érdekesek.

Az egyenletes megvilágítás minden helyiségben hasznos mind a látássérült, mind a siket és hallássérült látogatók számára. A hallássérült személyeknek segít követni a jelnyelvi tolmács fordítását, illetve a megfelelő fény segít a szájról olvasásban is. A látássérült személyeknek szintén szükségük van a jó megvilágításra, valamint az éles kontúrokra a könnyebb tájékozódáshoz. A jó megvilágítás minden látogató számára előnyös.

Ha van rá mód, mozgatható bútorelemeket (székeket, padokat) használjunk a megfelelő halló-és látótávolság beállítása érdekében.

A nagyobb termék esetében indukciós hurok beszerelése, valamint az adó-vevő rendszerek használatának biztosítása javasolt.

Mindent összevetve, a vezetősávok, a jó megvilágítás az épületen belül, valamint a rámpák alkalmazása a lépcsők helyett segítséget jelent és kényelmet nyújt minden látogató számára.

4.2.3 Mellékhelyiségek

Az akadálymentes mosdók fontosságát sokszor alábecsülik annak ellenére, hogy a legalapvetőbb követelmények egyike minden olyan intézmény számára, melyek nyitva állnak a látogatók előtt. Az akadálymentes illemhelyek kialakítására vonatkozóan egyértelmű országos és nemzetközi szabványok vannak életben.

Az akadálymentes mosdó kialakításánál fontos szempont, hogy a WC-csésze magassága állítható legyen. A WC-t úgy kell elhelyezni, hogy kellő szabad hely álljon rendelkezésre a WC két oldalán és előtte, hogy a mozgáskorlátozott személyek át tudjanak ülni a kerekesszékből a WC-re. Biztosítani kell továbbá, hogy az akadálymentes mosdó alá kerekesszékekkel is be lehessen gördülni. Az akadálymentes mosdók kialakítására vonatkozó részletes előírások kapcsán mindenkinek a saját hazai szabályozását kell figyelembe vennie.

Az akadálymentes mellékhelyiségeket nem csak a mozgássérült emberek használják. A látássérült emberek is gyakran inkább az akadálymentes mosdót részesítik előnyben, mivel a kialakításuk könnyebbé teszi számukra. Ha nem áll rendelkezésre taktilis vezetősáv, akkor a vak személyt el kell kísérnie a WC-ajtóhoz, és meg kell mutatni számára, hogy hol helyezkedik el a WC-csésze és a kézmosó.

A vak és gyengénlátó emberek számára például rendkívül fontos, hogy minden tábla és jelölés kontrasztos színű legyen. A jeleknek és a betűknek elég nagyoknak kell lenniük. Ez vonatkozik a WC-ajtók jelölésére is.

Ne feledjük, az akadálymentes mellékhelyiségek kialakítása, és a megfelelő tájékoztatás (feliratok) fontosabb, mint gondolnánk!

4.2.4 Útvonalak, terepviszonyok és jó kilátást nyújtó pontok

Az útvonalak kialakítása során a biztonsági szempontok különösen fontos szerepet játszanak. A túraútvonalakat és a tanösvényeket elsősorban a gyalogosok számára kell fenntartani, azokon a terepkerékpárosok és lovaglók számára csak kisebb, rövidebb szakaszokat szabad kijelölni. Ugyanez igaz fordítva is. A kerékpárutak legyenek a kerékpárosok használatában, minél kevesebb gyalogos turistával. A túraútvonalakon autóval nem szabad közlekedni.

Ha a túra során át kell kelni egy forgalmas úttesten, az átkelőhelyet megfelelően biztosítani kell (pl. közlekedési lámpa, zebra, stb.).

Ha az útvonal veszélyes terepen, például mocsaras tájon vagy nádasban vezet át, stabil felületet kell biztosítani, valamint gondoskodni kell a védelemről, nehogy valaki a sárba vagy vízbe essen. Az ösvény szélességét úgy kell kialakítani, hogy azon két kerekesszéssel közlekedő személy elférjen egymás mellett, illetve a kerekesszéssel meg lehessen fordulni rajta.

A lejtőkön, emelkedőkön történő közlekedés során az út melletti kapaszkodó vagy korlát nagy segítség lehet és biztonsági szempontból is fontos. A kapaszkodó, korlát színe legyen kontrasztos, eltérő a környezetének színétől.

A talajfelszín ne legyen csúszós, még akkor se, ha vizes. A veszélyes részekben biztosítani kell a biztonságos áthaladást.

A látássérült személyek számára szervezett túrákhoz nem szükséges taktilis irányító rendszert kiépíteni. Az esetek többségében az útvonalak szegélye megfelelő segítség számukra a tájékozódáshoz, amennyiben a szegély folytonos és bottal jól érzékelhető.

A túraútvonalak mentén találhatunk kilátókat, vadászlesek, hidakat, információs táblákat, stb. Ezekről az egyéni természeti élményekről szóló kiadványunk mellékletében található önellenőrző eszköz kapcsán részletesen fogunk majd írni. A túravezetőnek azonban tisztában kell lennie, hogy ezek milyen akadályokat jelentenek, milyen problémákat vetnek fel a túra során.

4.3 Segítségnyújtás a fogyatékossgal élő személyek számára

4.3.1 Mozgássérült személyek

Ebben a fejezetben általános tudnivalókat és ötleteket mutatunk be a különböző fogyatékossgal élő személyek számára szervezett kirándulások szervezéséhez és megvalósításához kapcsolódóan.

A túravezetőnek tudnia kell, pontosan merre találhatóak rámpák, felvonók és szegély-rámpák (olyan rámpák melyek segítik a kiálló szegélyeken történő feljutást), valamint hol található akadálymentes mosdó, ezzel is éreztetve a látogatókkal, hogy törődik velük.

Tájékoztassuk a résztvevőket a biztonsági tudnivalókról (például szűk ösvényen történő haladás során), hogy megakadályozzuk, nehogy a résztvevők a kerekesszékükkel véletlenül összeütközzenek és egymásnak sérülést okozzanak.

A kirándulásra a túravezető hozhat magával távcsövet, vagy más olyan felszerelést, melyet a csoport tagjai is használhatnak. A távcső három-lábú állványát azonban nehéz kerekesszékkel megközelíteni. A tájékoztatáshoz a könyvek helyett használhatjuk az útvonalak mentén található információs táblákat. Képek megosztása, például különböző üzenetküldő (messenger) csoportokban, szintén hatékony eszköz lehet.

Amennyiben megoldható, térkép használata helyett nagyon jó megoldás lehet a túraútvonalat bemutató alkalmazás.

Ha nyomtatott tájékoztató füzeteket adunk a látogatóknak, érdemes az anyagokat spirálkötéssel készíteni, mert azokat a kerekesszékkel közlekedő látogatók könnyebben tudják használni.

Bizonyos esetekben a mozgássérült személyek kerékpárt használva jóval nagyobb távolságokat képesek megtenni, mint kerekesszékkel. Ha valaki nem tud hosszabb távon sétálni, a kerékpár megfelelő választás lehet számára. A látássérült résztvevők esetében például közkedvelt kirándulási és kikapcsolódási lehetőség a tandemkerékpározás. Egyre több turisztikai szolgáltatónál van lehetőség tandemkerékpár kölcsönzésére, illetve sok látássérült személy és családja rendelkezik saját tandemkerékpárral.

Ha tehát valaki a fogyatékossga következtében a hagyományos kerékpárt nem tudja használni, különböző műszaki segédeszközök, tandemkerékpárok, vagy egyéb speciális kerékpárok közül is választhat. Sok esetben a látogatók saját kerékpárjukat hozzák magukkal, így fontos szempont, hogy a parkolótól biciklivel könnyen el lehessen jutni a túraútvonalra.

4.3.2 Látássérült személyek

Ha látássérült személlyel találkozunk, először mindig mutatkozzunk be és mutassuk be a velünk lévő személyeket is. Ha egy csoportban beszélünk, ne felejtsük el megnevezni azt a személyt, akihez szólunk.

Mindig tudassuk a vak személlyel, ha elmegyünk mellőle. Ily módon elkerülhetjük, hogy „önmagába” beszéljen, azt gondolva, hogy mi még mindig ott állunk mellette. Egy ilyen helyzet nagyon kellemetlen számukra. Mindig inkább többet mondjunk, mint kevesebbet.

Ha látássérült személynek adunk útmutatást, fontos hogy részletes információt adjuk az irányokról, távolságokról. Például nem elég csak annyit mondani, hogy „a tó ott van”, hanem pontosítsuk, hogy „a tó öt lépéssel előttünk, jobbra van”.

Az irányokat az óra segítségével is megadhatjuk, például „a tó öt lépéssel előttünk, két óránál van.” Ily módon bemutatathatjuk, mi helyezkedik el a túraútvonal jobb, illetve bal oldalán.

A biztonságos és nyugodt kirándulás érdekében elengedhetetlenül fontos, hogy részletesen tájékoztassuk a résztvevőket az útvonalról és az esetleges veszélyekről. Például:

„Két méterrel előttünk egy öt méter hosszú lejtő következik, amely egy mélyedésbe vezet.”

„Négy méterre jobbra lesz egy fa, melyet balról kerülünk ki.”

„Három méterrel előttünk fejmagasságban van egy ág.”

A vak látogatókat érdemes továbbá tájékoztatni az útközben található látnivalókról és érdekességekről, valamint a hallható hangokról és szagokról. Például:

„Most felmegyünk egy kiszáradt patakon átvezető hídra. Jobbra sűrű lombhullató erdő található, sok magas fával. Bal oldalon mező van, melyet nemrégiben kaszáltak le...”

A színeket is részletesen leírhatjuk. Sok vak és gyengénlátó ember érdeklődik a környezetükben felbukkanó színek iránt, hiszen a korábban látó emberek még emlékeznek a színekre, illetve sok látássérült személy, még ha korlátozott mértékben is, de érzékeli azokat.

A vak látogató számára felajánlhatjuk, hogy kapaszkodjon a karunkba, ha a tájékozódás nehézséget okoz számára (pl. durva, egyenetlen terepen). Kérdezzük meg, hogy szüksége van-e segísége. Az esetek többségében a kérdésünkre részletes választ kapunk, hogy miként tudunk segíteni neki.

A természetvédelmi terület, bemutatóhely honlapján és tájékoztató anyagaiban említsük meg, hogy vakvezető kutyák behozhatók-e a területre. A vakvezető kutyákat csak rendkívüli esetben lehet kiltani. A kutyákat kizárólag a gazdája előzetes megkérdezése után szabad megérinteni és megsimogatni.

A látássérült résztvevők számára igyekezzünk minél több tapasztalati élményt biztosítani, például tapintás, szaglás, vagy ízlelés útján. A túra során érdemes a kezükbe adni minél több levelet, virágot, termést, megkóstoltatni az ehető növényeket, megszagolni a virágokat, megtapintani a fák kérgét, a talajt alkotó kőzeteket, tapintható maketteket készíteni a jellegzetes épületekről, természeti jelenségekről.

Ha a szervezett túráinkról tájékoztatást szeretnénk küldeni a látássérült személyeknek vagy a helyi szervezeteiknek, küldjünk nekik e-mailt. A leírást bemásolhatjuk közvetlenül az e-mail szövegébe, vagy mellékletként csatolhatjuk. Ily módon a címzettek könnyebben elolvashatják a levelünk tartalmát, és pár kattintással más érdeklődőknek is továbbíthatják az ajánlatunkat. A Word és PDF dokumentum könnyen kezelhető fájlformátumok. Ha a tájékoztató anyagunkban képek, ábrák is szerepelnek, adjunk hozzájuk rövid leírást (például „a kép azt mutatja, hogy...“).

Figyelem! A szkennelt dokumentumokat csak abban az esetben lehet képernyőolvasóval olvasni, ha nem kép formátumba történik a szkennelés. A kézírást dokumentumok karakterfelismerése jelenleg még nem megoldott.

4.3.3 Hallássérült személyek

Siket személlyel való találkozáskor megengedett, hogy megérintsük őket. A helyzettől függően a világítást fel- és lekapcsolhatjuk, dobbanthatunk a lábunkkal vagy kopoghatunk az asztalon, vagy jól láthatóan mozgathatjuk a kezünket.

A hallássérült személyekkel való kommunikáció során érdemes odafigyelnünk néhány dologra, mely segíti és megkönnyíti a velük való interakciót. Segítség lehet például, ha papírt és ceruzát tartunk magunknál. Ha írásban kommunikálunk, használjunk egyszerű nyelvhasználatot, mondat szerkesztést. Írott vázlat készítése segítség lehet, hogy mondandónkat könnyebben megértsek.

Minden kommunikációs helyzetben helyezkedjünk el velük szemben, hogy közvetlenül hozzájuk tudjunk szólni, és szemkontaktust tudjuk tartani. Elengedhetetlenül fontos, hogy kellő távolságot tartsunk beszélgető partnerünkkel, hogy minél jobban láthassanak bennünket, mivel mozgulataink, gesztusaink és arckifejezésünk lényeges információt nyújt számukra. Néha többet elárulnak, mint a szavaink.

A szájról olvasási kép nagy segítség a siket és nagyothalló személyeknek, de nem mindenki tud szájról olvasni. Abban az esetben, ha valaki szájról olvas, segítsük őt azzal, hogy odafigyelünk néhány dologra. Úgy helyezkedjünk el vele szemben, hogy látható legyen az arcunk. Fontos a jó megvilágítás, ne csak felülről jöjjön a fény. Normál hangerővel szóljunk hozzájuk, érthetően és ne túl gyorsan beszéljünk. Egyes hallássérült személyeknek segítség, ha néhány kulcsszót a „fülükre mondunk”, azaz a hallókészülékre vagy a cochleáris implantátumra.

További tanácsok:

- Beszéd közben ne legyen étel a szánkban, ne cigarettázzunk, és ne takarjuk el kezünkkel a szánkat.
- A bajusz, szakáll zavaró lehet számukra.
- A hangzavar, külső hangforrások megnehezíthetik a kommunikációt, érdemes ezeket kizárni.
- Az érthetőséget segíti, ha tömör, rövid tömondatokban mondjuk el a fontosabb információkat.

Vannak, akik nem a hangos beszéddel kommunikálnak, hanem jelnyelvel. Ilyenkor érdemes

előre gondoskodni jelnyelvi tolmácsról, hogy az adott kommunikációs helyzetben jelen lehessen. A jelnyelvnek különböző változatai vannak, melyről szintén érdemes előre tájékozódni, hogy az adott személynek, csoportnak mire van szüksége.

Ha a jelnyelv személyes megjelenése nem megoldható, akkor webkamerán keresztül, telefonos alkalmazással, vagy videóhívással is rendelkezésre állhat, így segítve a siket vagy nagyothaló személyt. Amennyiben az adott hallássérült személy igényli, hívhat gyógypedagógust is, mint személyi segítőt. Ő ismeri a hallássérült személy nyelvi szintjét, megfelelően személyre szabottan tudja segíteni őt az adott szituációban, esetlegesen el tudja magyarázni számára a nehezen ismert szavakat, kifejezéseket. A szervezeten belül nem szükséges jelnyelvi tolmácsot kiképezni.

Egy szervezett csoport általában hoz magával jelnyelvi tolmácsot, de ha van rá mód, mi is felajánlhatjuk számukra ezt a szolgáltatást. Kérdezzünk utána, hogy a környéken dolgozó jelnyelvi tolmácsok milyen feltételekkel vállalják a csoportok kísérését.

Ha jelnyelvi tolmács segíti a kommunikációt, beszélgetés során ne a tolmácsra nézzünk, hanem a beszélgetőpartnerünkre, és mondandónkat is hozzá intézzük. A beszélgetésben a tolmácsnak csak másodlagos szerepe van. Ezt a tolmács nem veszi udvariatlanságnak.

Ha nem sikerül tolmácsot szerezni, érdemes videó alapú jelnyelvi tolmács-és szöveges operátori szolgálat (video-chat) formájában kérni jelnyelvi tolmács segítséget. A legtöbb okostelefonon már van előlapi kamera is, mellyel használható a videó tolmácsolás, így csak internet elérhetőségre van szükség.

A jelnyelv, akár a különböző nyelvek, országonként eltérnek, így ha külföldi személlyel történik az interakció, érdemes tolmácsra is gondolni. Kedves gesztus az irányukba, ha néhány fontos mondatot, kifejezést előre megtanulunk jelnyelven.

4.3.4 Értelmi fogyatékossgal élő személyek

Az értelmi fogyatékossgal élő személyek szeretnek csoportban utazni, így a szervezett kirándulásokra vonatkozó programajánlatok (például vezetett túrák vagy hajókirándulások) különösen érdeklik őket.

Ha értelmi fogyatékos személlyel beszélgetünk, a legfontosabb, hogy meg kell próbálnunk a lehető legegyszerűbben és legerthetőbben fogalmazni. Kerüljük a bonyolult kifejezések használatát, vagy magyarázzuk el azok jelentését. Az egyszerű nyelv („easy language”) használata ajánlott. Ez az adott nyelv használatának leegyszerűsített formája.

Az egyszerű nyelvhasználatra vonatkozó előírások és szabályok kialakítása és közzététele Németországban a „Netzwerk Leichte Sprache”, azaz az egyszerű nyelvhasználatért felelős hálózat feladata.

Az Európai Unióban több védjegy is létezik, amelyek az egyszerű nyelvhasználatot jelzik. Ezeket a védjegyeket azonban csak akkor lehet használni, ha a szöveget szakértő ellenőrizte és jóváhagyta, így azok érthetőek az értelmi fogyatékossgal élő személyek számára.

Az Inclusion Europe szervezet például külön logót készített a könnyű olvashatóság jelölése érdekében. Ha a logó fel van tüntetve egy dokumentumon, az azt jelenti, hogy a dokumentum könnyen olvasható és érthető. A Közös Európai Referenciakeret („CEFR” Common European Framework of Reference for Languages) alapján a capito® hálózat az „egyszerű olvasás” jelölését három szintet megkülönböztetve (A1, A2 és B1) fejlesztette tovább.

Az egyszerű nyelvhasználat azonban nem csak a fogyatékossgal élő személyek számára könnyíti meg a megértést, hanem sok más ember számára is, például külföldi látogatók, olvasási nehézséggel küzdő emberek, vagy gyermekek számára is.

Ha értelmi fogyatékossgal élő személyek számára szervezünk kirándulást, mindig figyeljünk és ügyeljünk arra, hogy a látogatók megértsék, amit mondani szeretnénk. Ismételjük el a lényeges információkat. A képek és piktogramok használata segíti a megértést.

A látogatók érdeklődésének felkeltése és a feladatokba való aktív bevonásuk érdekében a következő szempontokat érdemes figyelembe venni:

- Megfelelő kérdések és információk (pl. relevancia, téma)
- Résztevők korábbi ismeretei
- Információ felbontása több részre (szünetek tartása)
- Bátorítás és dicséret
- Feladatok a résztvevők számára
- Verseny mellőzése
- Figyelem fenntartása
- Párhuzamos beszélgetések mellőzése
- Különböző kommunikációs lehetőségek (szóbeli, írásbeli és metakommunikáció)
- Tágabb időkeret
- Konfliktuskezelés
- Szükség esetén az információk és kérdések előzetes megküldése a túra résztvevőinek

Mindig biztosítsunk lehetőséget a résztvevőknek, hogy megosszák velünk észrevételeiket, javaslataikat. Erre egy jó megoldás például a „smiley-skála” alkalmazása: a mosolygós arcok segítségével a résztvevők kifejezhetik véleményüket: egyetértésüket, ellenérzésüket, vagy semleges nézetüket (bővebb információ az angol „Talking Mats” szervezettől kérhető).

Az értelmi fogyatékossgal élő személyek sok esetben sajátosan viselkedhetnek, amely mások számára kellemetlen lehet. Ilyenkor kérjünk segítséget az őket kísérő személytől.

A helyzet kezelését segíti a figyelem elterelése, például játékos feladatok vagy megfogható állatmodellek használata segítségével.

Az alábbiakban bemutatunk néhány ötletet, javaslatot, hogy miként lehet megelőzni, mérsékelni az esetlegesen felmerülő problémákat:

- Készítsünk magatartási kódexet a csoport számára.
- A programot úgy állítsuk össze, hogy az egyhelyben ülős feladatok között legyen aktív, mozgásos tevékenység is számukra.
- A feladatokat bontsuk kisebb részekre.
- Kérjük meg a résztvevőket, hogy ismételjék el a feladatot, hogy meggyőződhesünk, megértették-e mit kell csinálniuk.
- Biztosítsunk vizuális segédeszközöket.
- Tervezzünk kellő szünetet a programba.
- Készítsünk kézi szótárt az érdekes / új / bonyolult kifejezéseknek.
- Ellenőrizzük a munkát és adjunk visszajelzést számukra.
- Részesítsük előnyben a páros vagy csoportos feladatokat.
- Adjunk a résztvevőknek egy listát az elvégzendő feladatokról, lépésekről, amit a munka során követhetnek.

Ne feledjük, mindig legyünk kellő türelemmel feléjük, ismételjük el a mondottakat, és folyamatosan kérdezzünk vissza, hogy megértették-e a hallottakat.

Ezek az általános ajánlások eredményesen alkalmazhatók a vezetett természeti túrák során is.

Régóta magától értetődő: Jelnyelvi tolmácsolás az Eifel Nemzeti Parkban található „Wild Kermeter“ természetvédelmi területen. A jelnyelvi tolmács lefordítja a túravezető által közölt információkat a hallássérült látogatók számára.

4.4 Jó példák és gyakorlatok

4.4.1 Eifel Nemzeti Park (Németország)

Németországban az Eifel Nemzeti Park már évek óta az akadálymentes természetvédelmi élmények egyik kiváló példája.

A nemzeti park bemutatóhelyein a tájékoztatás mellett különféle tematikájú kiállításokat lehet megtekinteni. Gemünd az öt bemutatóhely egyike, ahol a kiállításon közölt összes információ Braille-írással is elolvasható.

A „Wilder Kermeter” természeti élményparkban minden látogató akadályok nélkül férhet hozzá a természeti élményekhez. A vadon élő állatok megfigyelésére szolgáló állomások és a vezetett túrák a fogyatékosokkal élő személyek igényeinek megfelelően lettek kialakítva.

A „Kermeter” (Gemünd és Heimbach közötti hegygerinc) alkotja a nemzeti park ökológiai szívéét, ahol a látogatók háborítatlan vegyes rézbükk erdőkben sétálhatnak.

A kiterjedt akadálymentes túraútvonalak mellett, a természeti élményparkban számos olyan hely van, ahonnan lenyűgöző kilátás nyílik a tóra, valamint a „Der Wilde Weg” túraútvonalra. Az 1,5 km hosszú túraútvonal mentén tíz állomás található, ahol a látogatók interaktív módon ismerkedhetnek meg az erdők fontosságával, valamint az Eifel Nemzeti Park biológiai sokféleségével.

A túraútvonalon körülbelül 250 méterenként található pihenőpad, valamint 4 helyen szenzoros padok állnak a kirándulók rendelkezésére. A látogatók kikapcsolódhatnak, élvezhetik a gyönyörű kilátást, hallgathatják a természet hangját. A Kermeter pihenőhelyen, a Hirschley kilátópontnál és a Wilden Weg kutatóállomásnál asztalokhoz is leülhetnek a pihenni vágyók.

A látássérült túrázók taktilis jelrendszer segítségével tudnak tájékozódni. A vegetációs terület széle végig nyomon követhető az út mentén, egyfajta vezetősávként szolgál. A túraútvonalon jelölve vannak a padok és információs táblák, valamint a keresztezések. A Wild Kermeter élményparkban található minden információ nagybetűkkel került kiírásra, valamint Braille-írással és audió változatban is elérhető. A Wild Path túraútvonalat bemutató Braille-írással készült szórólap ingyenesen hozzáférhető.

A „Wildnis (t) räume” kiállítás bárki számára valódi élményt nyújt. A látogatók több mint 50 installációt foghatnak és tapogathatnak meg, különböző szagokat, illatok szagolhatnak, és a több mint 30 hangszórón keresztül hallgathatják meg a „természet különböző hangjait”. A látogatók számára számos ülőhelyet alakítottak ki, valamint kellő hely áll rendelkezésre a kerekesszékek vagy babakocsik mozgatásához. Taktilis jelrendszer segíti a tájékozódást. Az információk többféle módon is elérhetőek: könnyen érthető megfogalmazásban, nagybetűvel írva, valamint Braille-írással is. Minden szöveg és grafikus ábrázolás megfelelő kontrasztélességgel rendelkezik. Térítésmentesen audió-útmutatók kölcsönözhetőek, valamint német jelnyelvre történő fordítás kérhető. Hordozható hangerősítők is rendelkezésre állnak. Taktilis térképek segítik a térbeli tájékozódást.

A vadőrök és túravezetők rendszeres szakmai továbbképzéseken vesznek részt az akadálymentességgel kapcsolatosan, így megfelelő ismeretekkel rendelkeznek, hogy érdekes és vonzó túrákat szervezzenek az ép és fogyatékos látogatók számára.

4.4.2 Mezítlábas park (Beelitz-Heilstätten, Németország)

A parkban három kör alakú pálya található, melyeket különböző színekkel jelölnek. A három pályán összesen 60 megállóhely várja a látogatókat, hogy érzékszerveik segítségével megismerhessék a természetet. Az értelmi fogyatékossgal élő és látássérült látogatók speciális vezetett túrák közül válogathatnak. A piros pálya két állomását kifejezetten a látássérült érdeklődők számára tervezték („Vak túra“ és „Tapogasd és szagold meg dobozokat“).

A parkban való könnyebb tájékozódás érdekében jelzőtáblák és kiépített jelzőrendszer segíti a látogatókat. Ha szeretnék, a fogyatékossgal élő látogatók kérhetik, hogy az állomáshoz vagy a megállóhoz értük menjenek.

Brandenburg akadálymentes honlapján egyszerű nyelvhasználattal megfogalmazott tájékoztatás érhető el az érdeklődők számára.

A fogyatékossgal élő látogatók számára is kínálnak vezetett túrákat.

A látássérült és értelmi fogyatékossgal élő látogatók számára szervezett túrák mellett a kirándulóknak érdekes élményben lehet részük a mezítlábas parkban.

4.4.3 Kaunergrat Natúrpark (Ausztria)

A Kaunergrat Natúrpark jó példaként szolgál, hogy mit jelent az akadálymentes természet. Számos programot kínálnak a látogatók számára, kiemelt figyelemmel a mozgássérült emberek igényeire. A natúrparkban lehetőség van speciális felszerelések bérlésére, mint például handbike-ok, monosík és sífutó szánkók. A magasabban fekvő helyek (például Gepatschhaus, Falkaunsalm vagy Aifneralm) eléréséhez Swiss Tracs áll rendelkezésre (motoros segítség kerekesszéssel közlekedő személyek számára, hogy meredek emelkedőn fel tudjanak menni).

A Piller Moor vizenyős, mocsaras területet egy 700 m hosszú deszkahídon lehet bejárni. Az út mellett információs táblák találhatók.

Az 1900 méteren fekvő Bergrestaurant Sattelklause étteremhez fel lehet jutni Swiss Trac-et használva, vagy 4-személyes felvonóval, amelyen Swiss Trac, kerekesszék vagy babakocsi is szállítható. Az étterem közelében található az őshonos állatvilágot bemutató tanösvény, mely könnyen megközelíthető. A völgybe mountaintcart-tal is le lehet jutni, melyet kerekesszéssel közlekedő személyek is használhatnak.

A Kaunertal gleccser évek óta közkedvelt sípálya a mozgássérült emberek számára is, mivel a sífelvonókat és sípályákat akadály nélkül meg tudják közelíteni a parkolóból.

A Pillarmoortal található akadálymentes tanösvény csodálatos élményt nyújt a gyerekeknek és felnőtteknek egyaránt.

4.4.4 Zánkai Gyógynövény-völgy (Magyarország)

A Zánkai Gyógynövény-völgy Látogató- és Oktatóközpont célja, hogy interaktív és élményközpontú módon segítse a gyógynövények megismerését és a gyakorlatban való alkalmazását. A Gyógynövény-völgy érdekes és vonzó kikapcsolódást nyújt az odalátogató vendégek, családok, iskolai csoportok, ökoturisták, természetgyógyászok vagy gyógynövény-szakértők számára.

A Balaton-felvidéken a gyógynövényeket kézzel szedik, gondosan szelektálják, és hagyományos módszerekkel dolgozzák fel. A látogatók résztvehetnek a gyógynövények gyűjtésében, és megnézhetik a gyógynövény-feldolgozó manufaktúrában, hogy a gyógynövényeket hogyan dolgozzák fel. A teaüzletben különféle gyógyteák és szirupok kóstolhatók.

A vízi kert, a vakok kertje és a relax-gyep úgy lett kialakítva, hogy tovább gazdagítsa a látogatók élményét.

A látogatóközpont és a kert kerekesszékekkel is bejárható, a könnyebb hozzáférést rámpák segítik. A mosdók akadálymentesek. A vakok kertjében a gyógynövényeket megemelt virágágyakba ültették, így a fogyatékossgal élő személyek számára könnyebb a növények megérintése és szaglása. A tervek között szerepel, hogy piktogramok használatával is segítsék a gyógynövények bemutatását.

A Gyógynövény-völgy speciális programokat kínál a fogyatékossgal élő emberek számára, ideértve a fűszerek és más aromás növények interaktív bemutatását, a megtapogatható növényeket, valamint a megkóstolható gyógynövényeket és teákat.

A projekt honlapján (www.nature-without-barriers.eu) a Tudástár menüpont alatt további jó példákat és gyakorlatokat találhat.

A Zánkán található Gyógynövény-völgy akadálymentes hozzáférést biztosítva, interaktív módon segíti a Balaton-felvidék őshonos gyógynövényeinek a megismerését.

5. Vezetett túrák megvalósítása

5.1 Előzetes információ

Amikor fogyatékossgal élő személyek számára szervezünk programot, különösen fontos, hogy más nézőpontból gondolkodjunk. Az adott fogyatékossgal élő személyek esetén milyen oktatási módszerek alkalmazhatók? A résztvevőknek milyen képességeik vannak, mik a lehetőségeik? Például a vak emberek még egy réten is úgy érezhetik magukat, mintha vadonban lennének, még akkor is, ha az út csak néhány méterre található tőlük. Ugyanakkor egy denevér-leskevésbé érdekes számukra, mert a sötétség kevésbé izgalmas nekik, mint a látó társaik számára. A hallássérült látogatók esetén az összes olyan feladatot, amely a hallással kapcsolatos, mellőzni kell. Akkor mi marad számukra? A kiadvány második felében részletesen bemutatjuk módszertani javaslatainkat és ötletekeinket a vezetett túrák, kirándulások megszervezéséhez.

Ne feledkezzünk meg ellenőrizni, hogy a meglévő programajánlataink mely fogyatékossgal élő személyek számára alkalmasak. Ha kellően tájékozottak vagyunk a szolgáltatásainkat illetően, az már fél siker.

A következő részben azokat a szempontokat mutatjuk be, melyek különösen fontosak a megfelelő felkészüléshez, és segíthetik a vezetett túrák kialakítását, megvalósítását. A kiadvány mellékletében található egy ellenőrző lista, mely segítséget nyújt a fogyatékossgal élő személyek számára szervezett túrák megtervezéséhez.

A fogyatékossgal élő személyek gyakran utaznak csoportban. A túra helyszínére való odajutást általában a csoport maga szervezi meg.

A vezetett túra előkészítése során fontos előre megkérdezni a csoport létszámát és összetételét, a résztvevők életkorát, a fogyatékossguk mértékét, valamint, hogy hány kísérő érkezik velük.

Érkezés / távozás

Beszélgük meg az oda- és hazajutás részleteit a résztvevőkkel:

- hol és mikor találkozunk a csoporttal,
- a találkozási pont hozzáférhető-e a résztvevők számára,
- a résztvevők hogyan tudnak majd közlekedni a túra során,
- mekkora a csoport létszáma, hány kísérő személy érkezik velük, hányan ülnek kerekesszékekben.

Tájékoztassuk a csoportot, ha van elérhető transzfert szolgáltatás az érkező vendégek számára, vagy ha tudunk speciális segítőbiztosítást a helyszínen.

Amennyiben a fogyatékossgal élő személyek külön érkezik a helyszínre autóval, vagy tömegközlekedéssel, mindenképpen meg kell adni a találkozó pontos címét, a vonat- vagy buszmegálló pontos nevét. Érdemes térképet is mellékelni, hogy segítsük őket a pontos odajutásban (bővebb tájékoztatás a 2.3 és 4.2.1 fejezetekben található).

A program megtervezése

Előzetesen tájékozódjunk, hogy a csoport benti vagy szabadtéri tevékenységeken szeretne-e részt venni.

A csoport képességét, érdeklődési körét és kéréseit figyelembe véve kidolgozhatunk több programjavaslatot, amiből a csoport választhat. A programtervben tüntessük fel az összes tevékenységet a csoport érkezésétől kezdve a hazaindulásukig. Ily módon a későbbiekben könnyen nyomunkkövethetjük, hogy a program a tervek szerint halad-e.

A túraútvonal hosszát és menetét érdemes előre közölni a csoporttal. A táv megtervezése során azonban mindenképp vegyük figyelembe a résztvevők képességeit és kéréseit, valamint mindig legyen egy B terv, ha esetleg a résztvevők túlbecsülnék saját képességeiket.

A túraútvonallal kapcsolatban az alábbi információkat érdemes közölni a látogatókkal:

- A terep felszíne (nagy különbség van földút, füves gyalogút, fából készült tanösvény, burkolt vagy aszfaltozott felület között).
- A túra hossza és az ösvény szélessége, beleértve a szegélyeket.
- Az úton található akadályok (magas fű és egyéb növények, fa gyökerei, kövek, sár, pocsolya, belógó ágak, stb.).
- Más kirándulók (gyalogos turisták, motorosok, autók vagy lovaskocsik, stb.).
- Terepviszonyok (a lejtők / emelkedők meredeksége és hossza), alternatív útvonalak.
- Pihenőhelyek (például padok, kilátók, stb.).

Inkább rövidebb túrát és kevesebb foglalkozást tervezzünk. A mozgássérült személyek lassabban haladnak, a látássérült személyeknek pedig több időre van szükségük, hogy a tárgyakat megfogják, megtapogassák. A hallássérült személyek először a jelnyelven közölt, vagy a hallott információra figyelnek, és csak azt követően nézik meg a tárgyakat. Az értelmi fogyatékosággal élő személyeknek pedig több időre van szükségük, hogy megértsék az elhangzott információkat.

A munkatársakat előzetesen tájékoztassuk, ha fogyatékosággal élő csoport érkezik.

A túra részleteinek átbeszélése érdekében előzetesen vegyük fel a kapcsolatot a csoport vezetőjével. A program szervezőjeként fontos előre megismernünk a résztvevők kívánságait és képességeit, hogy ezek tudatában tervezzük meg számukra a túrát.

5.2 A vezetett túra adottságai

Terepadottságok

Minden látogató számára biztosítani kell a biztonságos közlekedést, így a túraútvonal lehetőleg ne essen egybe kerékpárúttal, vagy ne vezessen át forgalmas úttesten.

Amennyiben egy túraúton, vagy annak egy szakaszán mások is közlekednek, és elkerülő út nem áll rendelkezésre, célszerű lehet egy munkatársunkat magunkkal hívni, hogy segítsen a csoportot kíséni. Így egyikünk vezeti a csoportot, a másik pedig figyel a résztvevőket és segít megóvni a biztonságukat.

A túraútvonalat a kirándulás előtt egy nappal járjuk újra körbe, és tekintsünk át, milyen nehézségek, milyen veszélyforrások fordulnak elő útközben. Kiemelt figyelemmel legyünk a szűk útszakaszokra, kiálló gyökerekre és kövekre. Az akadályt jelentő nagyobb tárgyakat, például a leesett és belógó ágakat, távolítsuk el. A belógó ágakat a látássérült emberek sokszor nem veszik észre időben, mert figyelmük a lábuk elé összpontosul, főleg, ha fehér botot használva tájékozódnak.

A kilátóhelyeknél gondoskodjunk arról, hogy alacsonyabb nézőpontból is minden jól látható legyen a kerekesszékekben ülő személyek vagy az alacsonyabb növésű emberek számára.

A látássérült résztvevőknek meglehetősen vonzó lehet, ha a vezetett túra keretében letérünk a kijelölt útvonalról, és a természetet szabadon megismerve haladunk tovább. Ha a talajon nehéz a haladás, tanácsos egy kísérőt magunkkal hívni, aki a résztvevőknek segíthet az akadályok kikerülésében vagy a meredek útszakaszokon történő fel- és lejutásban. Azonban erről a tervünkről mindenképpen egyeztessünk előzetesen a csoport résztvevőivel.

A hallássérült személyek számára szervezett túrák során is mindig hívjuk fel a résztvevők figyelmét az esetleges veszélyforrásokra. Mivel a hallássérült személyek szemkontaktust tartanak és a szájállást figyelik, ezáltal az akadályokra nem tudnak teljes mértékben odafigyelni. Segíthetnek nekik a térképek is, így nyomon tudják követni, merre járnak, és milyen irányba kell tovább haladniuk.

A háttérzajok és egyéb környezeti hangok zavaróak lehetnek egyes hallássérült személyek számára, így érdemes csöndes helyet keresni, ahol nyugodt körülmények között tudjuk elmondani nekik a tudnivalókat. A túraútvonalakon hallott természeti zajokat, hangokat, mint például márdárcsicsergést, állatok hangját, a víz csobogását, nehéz értelmeznie sok hallássérült személynek még a hallókészülék használatával is. Segítség lehet számukra, ha ezeket a hangokat később a látogatóközpontban háttérzaj nélkül, hanganyag formájában is meghallgathatják.

Az értelmi fogyatékossgal élő személyeknek általában nem okoznak problémát a fizikai akadályok. Nincs szükségük speciális segédestközökre. Azonban fontos szempont, hogy több időt biztosítsunk számukra az információk megértéséhez és a kérdések megválaszolásához.

Az egyenetlen talajon történő gyaloglás hosszú távon nagyon kimerítő lehet, mivel a tájékozódáshoz fokozott koncentrációra van szükségük. A túra hosszának meghatározásakor legyünk

körültekintők, mindig vegyük figyelembe a résztvevők képességeit, igényeit. A fogyatékoságon túl azonban további fontos tényező az életkoruk (a látás- és mozgássérült emberek jelentős része idős korú) és a fizikai állóképességük is. Például a fiatal, rendszeresen sportoló fogyatékos személyekből álló csoport számára nyugodtan szervezhetünk hosszabb, akár egésznapos és nehezebb túrákat is.

Csoport mérete

A fogyatékos emberek számára történő programszervezés során törekedjünk arra, hogy egy-egy fogyatékos személy a lehető leginkább bekapcsolódhasson bármilyen, nem kifejezetten a fogyatékos látogatóknak szánt programba. Ha azonban kifejezetten fogyatékos résztvevőkből álló csoport számára dolgozunk ki programajánlatot, figyeljünk arra, hogy a csoport létszáma legyen a szokásosnál kevesebb.

A látássérült látogatók számára biztosítsunk kellő időt a tárgyak megérintéséhez, megtapasztalásához. A csoport ajánlott létszáma 6-10 fő között mozog, melyhez még hozzájönnek a kísérő segítők. A gyengénlátó résztvevők több mindent tapasztalhatnak meg a túra során, mint a vak társaik, mivel részben még tudják használni látási képességüket. Ilyen esetekben a csoport létszáma lehet kicsit nagyobb is.

A hallássérült személyek esetében a csoport létszáma lehetőleg ne legyen nagyobb 15 főnél. A nagy tömegben nehezebb megérteni az elhangzott vagy látott információkat. Érdeemes továbbá az azonos nyelvi szinttel rendelkező hallássérült személyeket egy csoportba tenni.

Az értelmi fogyatékosággal élő látogatók csoportjának létszáma függ a résztvevők kognitív és koncentrációs képességétől. A kisebb létszámú csoporttal könnyebben megoldható, hogy lassabban, és külön figyelmet tudunk fordítani minden résztvevő számára. Ezért a csoport létszámát 6-8 fő között érdemes meghatározni.

5.3 Javaslatok vezetett túrák szervezéséhez

A fogyatékosággal élő csoport vezetése nem sokban tér el más csoportok vezetésétől, azonban figyelembe kell venni a fogyatékos személyek képességeit, igényeit és kéréseit, hogy érdekes és izgalmas élményt nyújthassunk számukra, melyek során több, különböző érzékszervüket is használhatják.

A vezetett túrák tekintetében érdemes odafigyelni a következőkre:

- Olyan találkozási helyet válasszunk, amelyet minden résztvevő könnyen megközelíthet, akár önállóan, akár kísérettel érkezik. A találkozási pont lehet akár a buszmegálló is. A tapasztalatok azt mutatják, hogy célszerű a megbeszélte időpont előtt a találkozási helyre érni, hogy szükség esetén segíthessük a résztvevőket, ha nem találják meg az odavezető utat.
- Ne fogalmazzunk bonyolultan. Használjunk hétköznapi, könnyen érthető kifejezéseket különösen, ha értelmi fogyatékosággal élő csoportot vezetünk.

- Biztosítsunk lehetőséget a résztvevőknek, hogy tapintás révén is élményeket szerezhessenek a természetről (például fakéreg, moha, levelek vagy talaj megtapogatása). Amennyiben a tapogatás nem megoldható, például rovarok, lárvák vagy akár a békák esetében, akkor modelleket, kitömött állatokat használhatunk az élőlények bemutatása érdekében.

Az érzékeléshez azonban nem csak a kezünket használhatjuk, hanem érzékelhetünk a bőrünk, a lábunk, az arcunk vagy akár az ajkaink segítségével is. A résztvevők érzékelhetik a hőmérsékletet, a szelet vagy a páratartalmat. Vigyázzunk, vannak növények, melyek sejtnedve irritációt vagy hólyagosodást idézhet elő, ha a bőrfelületre kerül (például medvetalp), de ugyanez tapasztalható bizonyos kételtűek és hernyók érintése esetében is.

A taktilis szemléltető eszközök, bemutató tárgyak minden fogyatékos csoport esetében használhatók. Fontos, hogy minden résztvevőnek biztosítsunk lehetőséget, hogy megérinthessék vagy kézbe vegyék a tárgyakat, amiről beszélünk, így mindannyian ugyanazt tapasztalhatják meg.

- A program keretében biztosítsunk lehetőséget a természet hangjainak megismerésére, mint például az állathangok, madárének, békabrekegés megfigyelésére, a víz csobogására, vagy a szél zúgására. Amennyiben a hangok élőben történő megfigyelése nem megoldható, az internetről letöltött hangokat játszunk le a résztvevőknek. Ismerve a tárgyak jellemző tulajdonságait, a hangzásuk alapján felismerhetjük azokat, például meghallgathatjuk, hogy a talaj száraz vagy nedves.

- A szaglás is élmény lehet! Ha egy adott dolgot megszagolunk, információt szerezhethetünk, hogy mire használható és hogy veszélyes-e. A friss fűszernövényeknek jó illata van, de a leveleket vagy fadarabokat is meg lehet szagolni. A szagok nagyon sokfélék lehetnek. A szaglás általi érzékelés minden fogyatékosággal élő csoport számára nagy élményt jelent.

- A gyümölcsök és gyógynövények kóstolása igazi ízélményt nyújt! Készíthetünk salátákat, teát vagy lekvárt². Mielőtt bármit megkóstoltatnánk a résztvevőkkel, kérdezzük meg őket, hogy esetleg van-e valamilyen ételallergiájuk.

Érdemes felvenni a kapcsolatot a fogyatékos személyek helyi szervezeteivel, hogy bevonjuk őket egy-egy program megszervezésébe vagy egy túra vezetésébe. Továbbá szakmai segítséget tudnak nekünk nyújtani az akadálymentesítési megoldások kidolgozásában.

A túra kezdetén mutatkozzunk be a résztvevőknek, és ők is mutatkozzanak be. Döntsük el, hogy magázzuk vagy tegezzük egymást a nap során.

Annak érdekében, hogy könnyebben megjegyezzük egymás nevét, érdemes a nevünket egy papírra felírni és a ruhánkra kitűzni, felragasztani.

Ezt követően ismertessük a túra programját a csoport tagjaival. Kérdezzük meg, milyen elvárásaik, kívánságaik vannak a kirándulással kapcsolatban, és ezek elfogadhatók-e a mindenki

² Cf. Ein Handbuch für Ranger und Naturführer, barrierefrei Natur erleben, published by Amt für das Biosphärenreservat Schaalsee, 2006, p. 26-61.

számára. Ugyanez vonatkozik minden egyes tevékenységre. Mindig kérdezzük meg, hogy részt akarnak-e venni benne vagy sem. Fontos, hogy folyamatos kapcsolatot tartsunk a résztvevőkkel. Nem célszerű a különféle fogyatékosággal élő személyeket egy csoportba tenni, mivel például egy értelmi fogyatékosággal élő személy számára könnyen érthető nyelven kell az információt elmagyaráznunk, míg egy látássérült résztvevőnek pontosabb iránymutatást kellene adnunk a tájékozódáshoz.

Azon fogyatékosággal élő személyek számára, akiknek bár szükségük lenne rá, de mégsem hozták magukkal a személyi segítőjüket, hívhatunk képzett önkénteseket, hogy kísérik őket a túra során. Az önkéntes segítőket néhány nappal a túra előtt értesíteni kell, hogy a túra időpontjában rendelkezésre tudjanak állni. Azonban csak akkor kínáljuk fel ezt a szolgáltatást, ha az önkéntes segítő kellő ismeretekkel és tapasztalatokkal rendelkezik, hogy miként kell a fogyatékosággal élő személyekkel bánni.

Egy fogyatékosággal élő személy akár egy átlagos csoporthoz is becsatlakozhat, amennyiben képes önállóan közlekedni, vagy van segítője, aki kíséri őt.

A túra végeztével kísérik vissza a csoportot az indulási helyre, melyet már minden résztvevő jól ismer.

5.4 A program értékelése és a résztvevők visszajelzései

A rendszeres külső és belső értékelés rendkívül fontos minden (oktatási célú) intézmény és programszervező számára, különösen, ha egy számunkra eddig ismeretlen, speciális célcsoporttal kerülünk kapcsolatba. Nem pusztán az a cél, hogy testreszabott természeti programokat dolgozzunk ki a különböző fogyatékosággal élő látogatók számára, hanem hogy folyamatosan figyeljük és javítsuk a programok relevanciáját és minőségét.

Ezért a program kidolgozásakor érdemes konkrét célokat megfogalmazni, melyeket a program megvalósítását követően ellenőrizhetünk, hogy azokat milyen mértékben sikerült teljesíteni. Az útmutató mellékletében található egy minta, hogy milyen szempontok szerint érdemes egy túra belső értékelését elvégezni.

A rendszeres külső értékelés szintén nagyon fontos a programjánlat további fejlesztése érdekében. A résztvevők visszajelzései segítséget nyújtanak számunkra, hogy javítsunk a program minőségén, és bővítsük ismereteinket az adott célcsoport igényeit és képességeit illetően.

A kiadvány mellékletében bemutatunk néhány módszert, melyek segítenek, hogy megismerjük a résztvevők véleményét a programmal kapcsolatban. Ilyen például az úgynevezett „villámválasz” módszer, amelynek a lényege, hogy közvetlenül a túra / program végeztével, mikor még friss az élmény, megkérdezzük a résztvevőket, hogy hogyan érezték magukat, mi a véleményük a programról. Ez a módszer a különböző fogyatékosággal élő személyek esetében is könnyen alkalmazható.

Mindig az egyszerű intézkedések megvalósításával kezdünk! Ne feledjük,

az erőfeszítéseink idővel megtérülnek majd.

Sok sikert és kitartást kívánunk az akadálymentesítéshez!

A Beelitz-Heilstättenben található mezítlás parkban a látogatók az érzékszerveik segítségével ismerhetik meg a természetet.

Ellenőrző lista 1a: Előzetes információk

A résztvevők számára nyújtott információk	
Találkozási hely és időpont megadása	
A mozgássérült személyek részére ki van-e alakítva külön parkolóhely (hány darab)?	
A találkozási helyen elérhető-e transzfertszolgáltatás a résztvevők számára?	
Van-e lehetőség személyes segítségnyújtási szolgáltatás (személyi segítő) igénybevételére?	
Van-e akadálymentesített mosdó?	
Információ a rendelkezésre álló segédeszközökről (rámpák, korlátok, kapaszkodók, magasított WC ülőkék), valamint az ajtók, folyosók, liftek és a különböző helyiségek szélességéről.	
Javaslatok a programmal és / vagy a tervezett tevékenységekkel kapcsolatban.	
A hallássérült és értelmi fogyatékossgal élő résztvevők számára rövid tájékoztató anyag küldése a programról, amely segítséget nyújt a helyszínen hallott információk megértéséhez.	
A túra várható nehézségi szintjének ismertetése (például a túraútvonal hossza és szélessége, szintkülönbség, túra időtartama, stb.).	
Pihenési lehetőségek a túra során	
Étkezési lehetőségek ismertetése	

Ellenőrző lista 1b: Előzetes információk

A túra szervezéséhez szükséges információk	
A programon való részvétellel kapcsolatos tudnivalók átbeszélése a csoport vezetőjével. (Ha például a csoport a szervezett túra keretében meg szeretné tekinteni a természetvédelmi területet / bemutatóhelyet.)	
Találkozás pontos helye és időpontja	
Fogyatékossgal élő személyek száma	
Fogyatékossg típusa	
Résztevők életkora	
Kísérő személyek / személyi segítők száma és képesítésük (elsősegélynyújtás, jelnyelv, stb.).	
A résztvevők képességei milyen mértékben korlátozottak, milyen speciális igényeik, kéréseik vannak (például milyen módon kommunikáljunk a hallássérült résztvevőkkel vagy az értelmi fogyatékossgal élő személyekkel).	
Kapcsolattartó személy neve és elérhetősége	
A túra tervezett útvonalának előzetes ellenőrzése az esetleges akadályok elhárítása, megszüntetése érdekében (például belógó faágak, kiálló gyökerek).	
A természetvédelmi terület alkalmazottjainak tájékoztatása a fogyatékossgal élő személyek látogatásáról.	

Ellenőrző lista 2:

A résztvevők elégedettségének mérése (visszajelzések nyomon követése)

A résztvevők elégedettségének mérése érdekében készíthetünk kérdőívet. A fogyatékos látogatók esetében azonban a kérdőívek kitöltése sokszor a kísérő személyre hárul, aki a saját tapasztalatai alapján válaszol. A kérdőívek helyett érdemes inkább olyan módszereket alkalmazni, melynek segítségével közvetlenül megismerhetjük a résztvevők véleményét a programmal kapcsolatban. Az alábbiakban bemutatunk néhány példát, melyek eredményesen alkalmazhatók a csoport összetételétől, valamint a résztvevők egyéni képességeitől függően.

Bőrönd hasonlat

Ezt a módszert vak, bizonyos mozgásszervi fogyatékosággal, illetve értelmi fogyatékosággal élő személyek esetében csak személyi segítő bevonásával lehet alkalmazni.

- Csoport mérete: bármekkora
- Szükséges eszközök: papírlapok / kártyák, ceruza/toll, bőrönd, szemétkosár, irodai iratkosár (vagy e tárgyakat ábrázoló képek)

Tegyük a földre a bőröndöt, a szemétkosarat és az irodai iratkosarat. Mondjuk el, mit szimbolizálnak a tárgyak:

Bőrönd: „Ezt magammal viszem“ - pozitív tapasztalatok és élmények, amelyeket a résztvevők haza szeretnének vinni magukkal, kellemes események és történések, amikre később is szeretnének emlékezni.

Szemétkosár: „Ezt itt hagyom“ - negatív tapasztalatok, amelyek nem tetszettek a résztvevőknek, valami másra vágytak volna, rossz élmények, amiket inkább elfelejtenének.

Irodai iratkosár: „Most nem tudok mit kezdeni vele, de talán később még szükségem lesz rá“ - semleges tapasztalatok, amelyeket a résztvevők jelenleg nem tudnak besorolni, élmények, melyek nem voltak sem pozitívak, sem negatívak.

A résztvevők írják le a számukra fontos kulcsszavakat egy-egy papírlapra/kártyára. Amikor mindenki végzett, a résztvevők olvassák fel, amit a kártyákra írtak, majd döntsék el, hová dobják a papírcetliket. A bőröndbe, a szemétkosárba, vagy az irodai iratkosárba? A résztvevők megmagyarázhatják döntésüket, ha szeretnék.

Céltábla értékelés

A céltábla-értékelés egy vizuális értékelő eszköz, amely révén a résztvevők gyorsan és egyszerűen tudnak visszajelzést adni. Az értékelés szubjektív módon, a céltábla szempontjainak pontozása révén történik (önállóan vagy közösen). Az értékelés eredménye egyből látható.

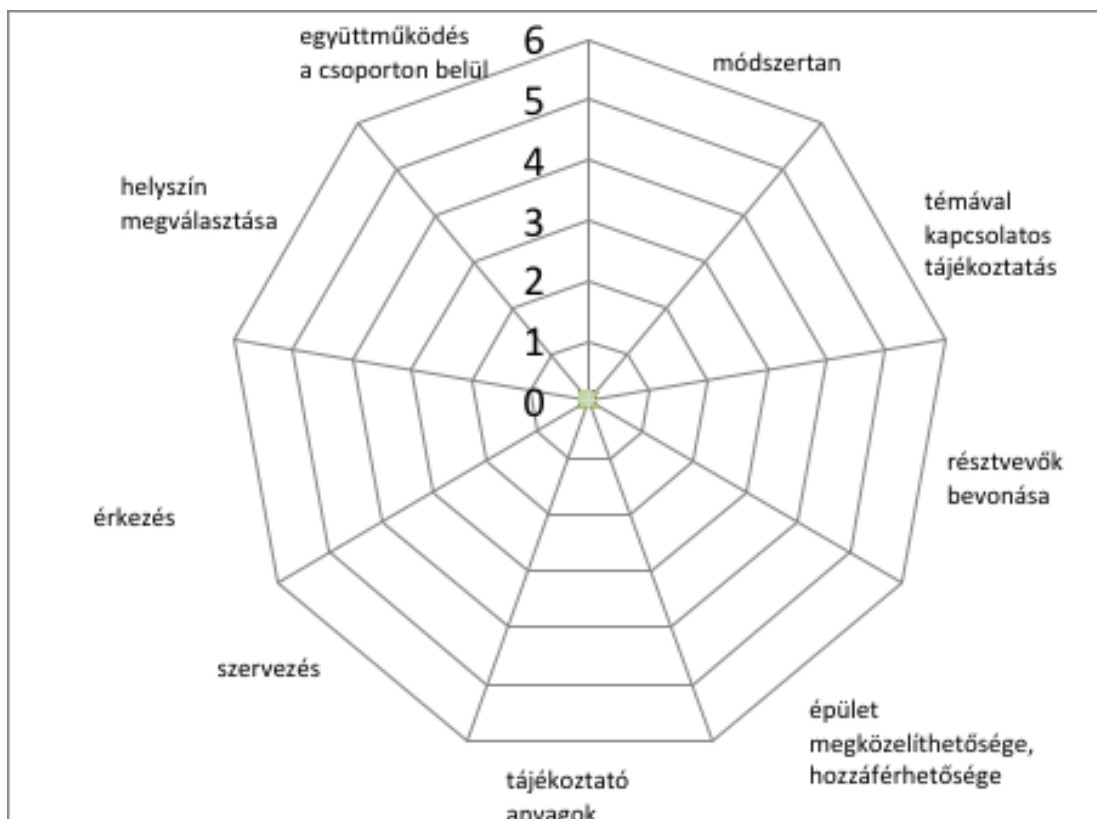
Ezt a módszert vak és bizonyos mozgásszervi fogyatékossgal élő személy esetén nem lehet alkalmazni. Értelmi fogyatékossgal élő személyek számára könnyen érthető kérdéseket te-
gyünk fel, és használjunk piktogramokat.

Előkészület: Rajzoljuk fel a céltáblát egy poszterre, nagyobb papírlapra, vagy a táblára. Határo-
zuk meg az értékelési szempontokat, amelyeket meg szeretnénk említeni a céltáblán.

Például:

- új tapasztalatok
- jó élmények
- a résztvevők bevonása
- együttműködés a csoporton belül
- stb.

Minta:

A céltábla segítségével a résztvevők pontozzák az egyes szempontokat.

Jegyezzük fel a kapott eredményeket, melyeket vegyünk majd figyelembe a további programok szervezése során.

Villámválasz

Ezt a módszert alkalmazhatjuk a túra végeztével, de rákérdezhetünk a résztvevők aktuális hangulatára, véleményére többször a túra során is. Ehhez álljunk körbe, és kérjük meg a résztvevőket, hogy röviden (egy-két mondatban) mondják el véleményüket a kérdéseinket illetően. (A siket és nagyothalló személyeknek szükségük lehet segítségre a válaszok megértésénél és a válaszdás során.)

A villámválasz módszer minden célcsoport esetén alkalmazható.

A villámválaszadás szabályai:

- Minden résztvevő csak a saját véleményét, személyes tapasztalatait mondja el.
- Mindenki próbálja meg röviden és tömören, egy-két mondatban megfogalmazni a véleményét.
- Amíg az egyik résztvevő beszél, a csoport többi tagja csendben figyelje.
- Az elhangzott véleményeket nem szabad kritizálni, véleményezni, valamint nem szabad megjegyzést fűzni hozzá.
- Az elhangzottak megbeszélésére akkor kerülhet sor, ha már mindenki elmondta a véleményét.

Lehetséges kérdések:

- Hogy érzik magukat a résztvevők a túra során?
- Mennyire fáradtak?
- Van bárkinek kérdése vagy kérése, mielőtt még tovább mennénk?
- Stb.

Felhasznált irodalom

Amt für das Biosphärenreservat Schaalsee (Hg.): Barrierefrei Natur erleben. Ein Handbuch für Ranger und Naturführer, Zarrentin 2006.

www.schaalsee.de/inhalte/download/Schaalsee-low, (2020.06.19.).

BIK mindenkinek - Miért jó az akadálymentes internet?

<https://bik-fuer-alle.de/menschen-mit-kognitiven-beeintr%C3%A4chtigungen>, (2020.06.19.).

Akadálymentes Brandenburg.

www.barrierefrei-brandenburg.de/meta/anbieter-infos/info-material-der-tab/, (2020.06.19.).

Capito Netzwerk – Akadálymentes tájékoztatás és egyszerű nyelvhasználat.

capito-berlin.eu/ueber-capito/netzwerk/, (2020.06.19.).

Kochleáris implantátumok.

<http://eurociu.eu/what-is-the-ci->, (2020.06.19.).

de Oliveira, Domingos: Was ist Blindheit. Eine Reise in die Welt der Nichtsehenden, Norderstedt 2015.

Degenhardt, Sven: Sehen und Blindheit. In: Dederich, Markus / Jantzen, Wolfgang u.a. (Hg.): Sinne, Körper und Bewegung. (Behinderung, Bildung, Partizipation. Enzyklopädisches Handbuch der Behindertenpädagogik; Bd. 9), Stuttgart 2011, p. 227-233.

Der Paritätische Hessen: 10 KNIGGE-TIPPS zum respektvollen Umgang mit behinderten Menschen. www.paritaet-hessen.org/fileadmin/redaktion/Texte/Aktuelles_Slider_/Zehn_Knigge-Tipps_Web_bfkp20130926_2_, (2020.06.19.).

Deutscher Blinden- und Sehbehindertenverband (DBSV) e. V. (Hg.): Ich sehe so, wie du nicht siehst. Wie lebt man mit einer Sehbehinderung? Stand 2016. www.dbsv.org/broschueren., (2020.06.19.).

Deutscher Blinden- und Sehbehindertenverband (DBSV) e. V. (Hg.): Nicht so, sondern so. Kleiner Ratgeber für den Umgang mit blinden Menschen nach Herman van Dyck, 21. aktualisierte Aufl. 2017, www.dbsv.org/broschueren., (2020.06.19.).

Deutscher Verkehrssicherheitsrat: Handbuch für Fachkräfte zur Förderung der Mobilitätskompetenzen von Menschen mit Behinderungen, Unfallkassen und Berufsgenossenschaften. www.dvr.de/publikationen/schriftenreihe/18-menschen-mit-mobilitaets-behinderung, (2020.06.19.).

Akadálymentes utazás: Hasznos útmutató az EURO-kulcs használatához.

<https://disabledaccessibletravel.com/european-toilet-keys/>, (2020.06.19)

Easy Language Network Germany (Könnyen érthető nyelvhasználatot népszerűsítő hálózat Németországban): Az egyszerű nyelvhasználat 21 szabálya (német nyelven).

http://www.leichtesprache.com/dokumente/upload/21dba_regeln_fuer_leichte_sprache.pdf, (2020.06.19.)

Európai Vakok Szövetsége.

<http://www.euroblind.org/about-blindness-and-partial-sight/facts-and-figures>, (2020.06.19.)

Európai fogyatékoságügyi stratégia 2010-2020.

<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1484>, (2020.06.19.)

Eurostat (európai statisztikák):

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=hlth_ehis_pl1e&la

Eszközök a résztvevők elégedettségének méréséhez

https://erwachsenenbildung.at/aktuell/nachrichten_details.php?nid=8236, (2020.06.19.)

<http://methodenpool.uni-koeln.de/download/blitzlicht.pdf>, (2020.06.19.)

<https://www.umweltbildung.at/cgi-bin/cms/praxisdb/suche.pl?aktion=methode&typ=Methode&methodenid=96&&methodenart=25&thema=&methodenart=>, (2020.06.19.)

Alapítvány a fogyatékosággal élő személyek számára.

www.mentalhealth.org.uk/learning-disabilities, (2020.06.19.)

Freiraum Europa (épületek akadálymentesítése).

<https://www.freiraum-europa.org/>, (2020.06.19.)

Gyógynövény-völgy (Zánka).

<https://zanka.hu/gyogynoveny-volgy-latogato-es-oktatokozpont/>, (2020.06.19.)

Hofer Ursula: Sehen oder Nicht sehen: Bedeutung für Lernen und aktive Teilhabe in verschiedenen Bereichen des Lernens und Lebens. In: Lang, Markus / Hofer, Ursula / Beyer, Friederike (Hg.): Unterricht mit blinden und hochgradig sehbehinderten Schülerinnen und Schülern. Bd. 1: Grundlagen. Stuttgart 2008, p. 17-67.

IDEA: Individuals with Disabilities Education Act (A fogyatékosággal élő személyek oktatásáról szóló törvény).

<https://sites.ed.gov/idea/>, (2020.06.19.)

Landesmuseum Württemberg: Neue Herausforderungen an Museen. Drei einfache Regeln,

https://www.museumsverband-bw.de/fileadmin/user_upload/mvbw/pdfs/Tagungsvortraege/2012/Karrer-Feldkamp_-_Besucherfreundliche_Ausstellungen_LMW.pdf, (2020.06.19.)

Értelmi Fogyatékosággal Élő Személyek Egyesülete (USA): Az értelmi fogyatékoság típusai.

<https://ldaamerica.org/types-of-learning-disabilities/>, (2020.06.19.)

Leserlich: Schriftgrößen- und Kontrastrechner.

<https://www.leserlich.info/werkzeuge/schriftgroessenrechner/index-en.php> <https://www.leserlich.info/werkzeuge/kontrastrechner/index-en.php>, (2020.06.19.)

Eifel Nemzeti Park.

www.nationalpark-eifel.de/de/nationalpark-erleben/barrierefrei-unterwegs/, (2020.06.19.).

Kaunergrat Natúrpark.

www.kaunergrat.at/, (2020.06.19.).

Naturfreunde und Österreichische Bundesforste (Hg): Naturerleben für alle. Ein Leitfaden zur Gestaltung barrierefreier Naturerlebnisangebote. 2014.

www.nf-int.org/sites/default/files/infomaterial/downloads/2018-03/Handlungsleitfaden%20Naturerleben%20fuer%20Alle_web, (2020.06.19.).

Network Simple Language, Germany

(Egyszerű nyelvhasználatot népszerűsítő hálózat Németországban).

www.netzwerk-einfache-sprache.com/einfache-sprache., (2020.06.19.).

Rath, Waldtraud: Blindheit, Blinde, Blindenpädagogik. In: Antor, Georg / Bleidick, Ulrich (Hg.): Handlexikon der Behindertenpädagogik. Schlüsselbegriffe aus Theorie und Praxis, 2. Überarb. und erw. Aufl., Stuttgart 2006, p. 127 ff.

Schweizerischer Zentralverband für das Blindenwesen (SZB): Merkblatt zur sehbehindertengerechten Beleuchtung.

https://www.szb.ch/uploads/pics/1-SZB_Lichtblatt_neu-Allgemein-BF_01.pdf

„Statista” statisztikai adatok.

<https://www.statista.com/statistics/736529/people-with-hearing-loss-worldwide-and-europe-by-country>, (2020.06.19.)

T-Guide Projekt: Turisztikai útmutatók értelmi fogyatékosággal élő személyek számára Európában.

<https://www.t-guide.eu/?i=t-guide>, (2020.06.19.)

Talking Mats - kommunikáció javítása.

<https://www.talkingmats.com/>, (2020.06.19.)

Beelitz-Heilstätten meztájas park.

<https://derbarfusspark.de/>, (2020.06.19.)

„Databus“ turisztikai adatbázis.

Vakok és Gyengénlátók Németországi Egyesülete (DBSV): <http://databus.dbsv.org/databus/>, (2020.06.19.)

Mindenki számára hozzáférhető utazás - akadálymentes utazás feltételei.

https://www.reisen-fuer-alle.de/qualitaetskriterien_312.html, (2020.06.19.)

Ungehindert engagiert: Értelmi fogyatékosággal élő személyek természethez való viszonya.
<http://ungehindert-engagiert.de/>, (2020.06.19.)

Egyesült Nemzetek Szövetsége.
<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>, (2020.06.19.)

Verband der Museen der Schweiz: Barrierefreie Museen. Hinweise und Anregungen, Normen und Standards – Empfehlungen des VMS 2016. <https://www.museums.ch/publikationen/standards/barrierefreiheit.html>, (2020.06.19.)

Web Akadálymentesítési Útmutató (WCAG).
<https://www.w3.org/WAI/standards-guidelines/wcag/>, (2020.06.19.)

Winter, Linda: Barrierefreie Kommunikation. Leichte Sprache und Teilhabe für Menschen mit Lernschwierigkeiten, 1. Aufl., Hamburg 2014.

Egészségügyi Világszervezet (WHO).
<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/deafness-and-hearing-loss>, (2020.06.19.)

Impresszum

Ez a kiadvány „A környezeti neveléshez és természeti élményekhez való hozzáférés biztosítása a fogyatékossgal élő emberek számára” (Természet korlátok nélkül) elnevezésű projekt keretében készült. A projekt az Európai Bizottság társfinanszírozásával valósul meg. A jelen kiadvány megjelenésének az Európai Bizottság általi támogatása nem tekinthető a tartalom jóváhagyásának, mely kizárólag a szerzők álláspontját tükrözi, és a Bizottság nem tehető felelőssé ezen információk bármilyen felhasználásáért.

Projekt azonosító: 2018-1-DE02-KA204-005222

Szerzők / A projektben résztvevő partnerek

Claudia Böhme (DBSV), Hilke Groenewold (DBSV), Katja Weickmann (GNF), Thomas Schaefer (GNF) Samira Bouslama (UWD), Michael Schöppl (UWD), Eva Mayer (UWD), Geletáné Varga Éva (LBDC), Ewa Zuber (Etna), Renata Hebda (Etna).

Global Nature Fund (GNF)

Internationale Stiftung für Umwelt und Natur
Fritz-Reichle-Ring 4
78315 Radolfzell
Tel.: +49 7732 9995-80
www.globalnature.org

További információ:

<https://www.nature-without-barriers.eu>

Grafikai tervezés: Annette Maucher www.maucherdesign.de

2020. június

Képek:

Címlapkép: D. Ketz; 4. oldal: Melanie Salzl; 18. oldal: Nationalparkverwaltung Eifel; 26. oldal: Umweltdachverband; 38. oldal: Nationalparkverwaltung Eifel; 41. oldal: Daniel Zangerl, Naturpark Kaunergrat; 42. oldal: Takács Tamás, Zánkai Gyógynövény-völgy; Összes többi kép: GNF Archívum.

Jogi nyilatkozat

A „Természet korlátok nélkül” projekt keretében készült jelen kiadvány a Creative Commons Attribution 4.0 Nemzetközi Licenc feltételeinek megfelelően használható fel.

www.nature-without-barriers.eu

Az Európai Unió
Erasmus+ programjának
társfinanszírozásával

Projekt azonosító: 2018-1-DE02-KA204-005222